

**SPOR KARAKTERİNİN ÖZ YETERLİLİK
ÜZERİNDEKİ YORDAYICI ROLÜ: SPOR YAPAN
VE YAPMAYAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ahmet PEZÜK

Yüksek Lisans Tezi

Beden Eğitimi ve Spor

Ana Bilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR

2026

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SPOR KARAKTERİNİN ÖZ YETERLİLİK ÜZERİNDEKİ YORDAYICI ROLÜ:
SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet PEZÜK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR

BAYBURT - 2026

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR danışmanlığında, Ahmet PEZÜK tarafından hazırlanan “Spor Karakterinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Rolü: Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 12.01.2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DÖNMEZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇETİN SARIŞIK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Bünyamin ALİM
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR danışmanlığında hazırlamış olduğum “Spor Karakterinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Rolü: Spor Yapan ve Yapmayan Ortaokul Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı program seçin tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

12.01.2026

Ahmet PEZÜK

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, spor karakterinin öz yeterlilik üzerindeki yordayıcı rolü: spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencileri üzerine bir araştırma yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sürecinde, alan yazın taraması, veri toplama, analiz ve raporlama aşamalarında titizlikle çalışılmıştır. Çalışmanın her aşamasında, bilimsel etik ilkelere bağlı kalınmış ve elde edilen bulgular, objektif biçimde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana yol gösteren, akademik bilgi ve tecrübeleriyle yönlendiren değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmalarım boyunca akademik tecrübe ve deneyimlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen Doç. Dr. Ümit YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen eşim Nursefa PEZÜK, bana hep güvenen biricik kızım Asya PEZÜK'e ve çalışmaya katılarak katkı sağlayan tüm öğrencilere minnettarlığımı belirtmek isterim.

Bu çalışmanın, sporun bireylerin karakter gelişimi ve öz yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkilerini anlamak isteyen araştırmacılar, eğitimciler ve politika yapıcılar için yararlı bir kaynak olmasını temenni ederim.

Ahmet PEZÜK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SPOR KARAKTERİNİN ÖZ YETERLİLİK ÜZERİNDEKİ YORDAYICI ROLÜ: SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ahmet PEZÜK

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Uğur AYDEMİR

Bayburt-2025, Sayfa: 52

Bu araştırma, spor karakterinin öz yeterlilik üzerindeki yordayıcı rolü: spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencileri üzerine bir araştırma yapmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemine dayalı olarak tarama modeli ile yürütülmüştür. Çalışmanın evrenini, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde bulunan ortaokul öğrencileri oluşturmuştur. Örneklem ise basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, toplam 200 öğrenciden elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Spor Karakter Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, spor yapan öğrencilerin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeylerinin spor yapmaya öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Sonuç olarak, spor yapan öğrencilerin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeylerinin spor yapmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, spor yapma durumu ile öğrencilerin spor karakterleri ve öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçların, sporun öğrencilerin gelişimi açısından önemine dikkat çektiği ve okul sporlarının teşvik edilmesine yönelik eğitim politikalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor karakteri, öz yeterlilik, ortaokul öğrencileri, spor yapan ve yapmayan öğrenciler.

ABSTRACT

M. SC. THESIS

THE PREDICTIVE ROLE OF SPORT CHARACTER ON SELF-EFFICACY: A STUDY ON MIDDLE SCHOOL STUDENTS WHO PARTICIPATE IN SPORTS AND THOSE WHO DO NOT

Ahmet PEZÜK

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Physical Education and Sports Teaching

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Uğur AYDEMİR

Bayburt-2025, Pages: 52

This study was conducted to examine the predictive role of sport character on self-efficacy among middle school students who participate in sports and those who do not. The research was carried out using a quantitative research approach based on the survey model. The population of the study consisted of middle school students studying in Ankara during the 2024–2025 academic year. The sample was determined through a simple random sampling method, and data obtained from a total of 200 students were analyzed.

The data collection tools included a personal information form, the Sport Character Scale, and the Self-Efficacy Scale. The data obtained from the scales were analyzed using the SPSS statistical software package. In the data analysis, descriptive statistics such as frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation were used, along with independent samples t-tests and one-way analysis of variance (ANOVA). The level of significance was accepted as $p < 0.05$. According to the findings of the study, it was determined that students who participate in sports have significantly higher sport character traits and self-efficacy levels compared to those who do not participate in sports. In addition, significant differences were found according to demographic variables such as gender, and grade level.

In conclusion, the results indicate that students who participate in sports demonstrate higher levels of sport character and self-efficacy than those who do not. These findings suggest that there is a significant relationship between participation in sports and students' sport character traits and self-efficacy levels. It is believed that the results draw attention to the importance of sports in students' development and may contribute to educational policies aimed at promoting school sports.

Keywords: Sport character, self-efficacy, middle school students, students who participate in sports and those who do not.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	II
BEYANNAME	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar	IX
ŞEKİLLER	X
KISALTMALAR	XI
SİMGELER	XI
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	3
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
Varsayımlar	4
Terim ve Tanımları	5
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. SPOR VE KARAKTER GELİŞİMİ	10
1.2. KARAKTER KAVRAMI	6
1.2.1. Karakter	6
1.2.1.1. Tarihsel süreç	8
1.2.1.2. Sportif ortamda karakter gelişimi	10
1.2.1.3. Spor ve karakter gelişimi	10
1.2.1.4. Karakter eğitimi programı	11
1.2.1.5. Karakter eğitimi	11
1.2.1.6. Karakter eğitiminin amacı	12
1.2.1.7. Karakter eğitimi gerekli mi?	12
1.2.1.8. Karakterin bileşenleri	12
1.2.1.9. Karakter eğitimi ve kişilik	12
1.2.1.10. Değer	13
1.2.1.11. Ahlak	13
1.3. ÖZ YETERLİLİK KAVRAMI	13
1.3.1. Öz Yeterlilik	13
1.3.1.1. Öz yeterlilik süreçleri	16
1.3.1.2. Akademik öz yeterlilik	18
1.3.1.3. Öz yeterlilik ve spor ilişkisi	19
1.4. SPORUN BİREYSEL VE SOSYAL GELİŞİME KATKILARI	20
1.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ	20
1.6. KURAMSAL ÇERÇEVENİN ARAŞTIRMA İLE İLİŞKİSİ	21
İKİNCİ BÖLÜM	22
2. YÖNTEM	22

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE DESENİ.....	22
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	22
2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE ARAÇLARI	23
2.3.1. Spor Karakter Ölçeği (SKÖ)	23
2.3.2. Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ)	24
2.4. SÜREÇ	25
2.5. VERİ ANALİZİ.....	25
2.6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK	26
2.7. ARAŞTIRMACININ ROLÜ.....	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	28
3. BULGULAR	28
3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER	28
3.2. GRUPLAR ARASI KARŞILAŞTIRMALARA İLİŞKİN BULGULAR	28
3.2.1. Bağımsız Örneklem T-Testi	29
3.2.1.1. Cinsiyete göre bağımsız örneklem t-testi	29
3.2.1.2. Spor yapma durumuna göre bağımsız örneklem t-testi	30
3.2.2. Tek Yönlü ANOVA.....	31
3.2.3. Korelasyon Analizi	33
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	34
Sonuç	34
Tartışma	34
Demografik Bulguların Tartışılması.....	34
Spor Karakter Ölçeği Bulgularının Tartışılması.....	35
Öz Yeterlilik Ölçeği Bulgularının Tartışılması	37
Genel Değerlendirme ve Sentez	38
Öneriler	39
KAYNAKÇA.....	41
EKLER	47
Ek 1: Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Ölçeği.....	47
Ek 2: Etik Kurul İzni	49
Ek 3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	50
ÖZ GEÇMİŞ	52

TABLÖLAR

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar	23
Tablo 2: Spor Karakter Ölçeği (SKÖ) ve Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ) Özellikleri ve Güvenirlilik Katsayıları	24
Tablo 3: Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Ölçeklerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	28
Tablo 4: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi (Spor Karakter Ölçeği)	29
Tablo 5: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi (Öz Yeterlilik Ölçeği)	30
Tablo 6: Spor Yapma Durumuna Göre Spor Karakter Ölçeği Puanları (Bağımsız Örneklem t-Testi)	30
Tablo 7: Spor Yapma Durumuna Göre Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları (Bağımsız Örneklem t-Testi)	31
Tablo 8: Sınıf Düzeyine Göre Spor Karakter Ölçeği Puanları (Tek Yönlü ANOVA)	31
Tablo 9: Sınıf Düzeyine Göre Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları (Tek Yönlü ANOVA)	32
Tablo 10: Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi	33
Tablo 11: Spor Karakter Ölçeğinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Etkisine İlişkin Regresyon Analizi	33

ŞEKİLLER

Şekil 1: Spor Katılımı ile Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik İlişkisi	20
---	----

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APA	: American Psychological Association
SS	: Standart Sapma
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
ANOVA	: Analysis of Variance
df	: Serbestlik Derecesi (Degree of Freedom)

SİMGELER

$\bar{X}$	: Ortalama
SS	: Standart Sapma
Min	: Minimum değer
Max	: Maksimum değer
p	: Anlamlılık düzeyi (Probability)
α	: Alfa katsayısı / Güvenirlilik düzeyi
t	: t-testi değeri
F	: ANOVA F değeri
df	: Serbestlik derecesi (Degree of Freedom)
r	: Korelasyon katsayısı
n	: Örneklem sayısı
%	: Yüzde değeri
χ^2	: Ki-kare değeri
β	: Beta katsayısı (Regresyon analizi)

GİRİŞ

Spor, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini destekleyen önemli bir etkinliktir. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kazanılan spor alışkanlığı, bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürmelerine, gelişmiş sosyal ilişkiler kurmalarına ve kendilerine olan güvenlerinin artmasına katkı sağlamaktadır (Erkuş, 2011; Ekeland vd., 2005). Sporun bu etkisi, sadece bedensel gelişimle sınırlı olmayıp; ayrıca karakter oluşumu ve öz yeterlilik düzeyleri üzerinde de önemli rol oynamaktadır (Demir & Bektaş, 2023; Tok, 2009).

Spor karakteri, sporun bireylere kazandırdığı dürüstlük, disiplin, saygı, liderlik, sorumluluk alma ve ekip ruhu gibi olumlu kişilik özelliklerini ifade eden bir kavramdır (Tiryaki, 2000; Taşmektepligil & Kartal, 2008). Öz yeterlilik kavramıysa bireyin belirli bir görevi başarma konusundaki inancını ve kendine olan güvenini tanımlanır. Albert Bandura'nın sosyal bilişsel kuramında önemli bir yer tutan öz yeterlilik, bireylerin karşılaştıkları zorluklara nasıl tepki verdiklerini ve bu zorlukları aşma sürecindeki kararlılıklarını doğrudan etkiler (Bandura, 1997). Spor faaliyetlerine katılım, bireylerin hem spor karakter özelliklerini hem de öz yeterlilik düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum daha önce yapılmış olan araştırmalarda da ortaya koyulmuştur (Güllü & Güçlü, 2009; Yavrutürk, 2025).

Bu nedenle spor katılımı bulunan ve bulunmayan öğrencilerin spor karakteri ve öz yeterlilik düzeylerinin analitik karşılaştırmaya dayanan olarak incelenmesi, bu ilişkinin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır (Demirtaş, 2016; İlter & Gül, 2023). Ortaokul dönemi, bireylerin kişilik gelişimi ve özgüven oluşumu açısından kritik bir dönemdir. Ortaokul yaş grubunda bulunan öğrencilerin sporla olan ilişkilerinin akademik olarak araştırılması önemlidir (Akgül & Karanfil, 2021; Gürbüz & Şahin, 2014).

Bu araştırmada, spor katılımı bulunan ve bulunmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakteri ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki farklılıkların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sonuçları, eğitim kurumlarının spor politikalarına yön vermesi, öğrencilere yönelik spor programlarının geliştirilmesi ve öğrencilerin karakter gelişimi ile öz yeterliliklerinin desteklenmesi açısından faydalı olması düşünülmektedir (Şahin, 2023; Schwarzer & Jerusalem, 1995).

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu araştırmada, spor karakterinin öz yeterlilik üzerindeki yordayıcı rolü: spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencileri üzerine bir araştırma yapmak amacıyla karşılaştırmalı olarak incelenmesi konu alınmıştır. Spor karakteri; dürüstlük, disiplin, saygı, liderlik, adil oyun

anlayışı ve takım ruhu gibi olumlu kişilik özelliklerini kapsar. Öz yeterlilik kavramıysa bireyin belirli bir görevi başarabileceğine dair inancı ve kendine olan güvenidir.

Günümüzde teknoloji kullanımındaki artış, akademik baskılar ve ayrıca sosyo ekonomik gibi nedenlerden dolayı çocukların spora katılım düzeyleri değişmeye başlamaktadır. Bu sebeple öğrencilerin hem fiziksel hem de psikososyal gelişimlerinde farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Spor yapan öğrencilerde ortaya çıkan özgüven, disiplin ve takım çalışması becerileri, spor yapmayan öğrencilere kıyasla daha yüksek olabilecektir.

Bunu tam olarak anlayabilmek adına bu ilişkinin bilimsel olarak araştırılması, incelenmesi ve ortaya konması gerekmektedir.

Araştırmanın problemi aşağıda belirtildiği şekillerde olabilir:

Bu araştırmanın problemi, spor yapan ve spor yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri, öz yeterlilik düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Bu temel problem doğrultusunda araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Spor yapan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeyleri ne düzeydedir?
2. Spor yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeyleri ne düzeydedir?
3. Spor karakter özellikleri, ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
4. Spor yapan ve spor yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeyleri; cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

Bu doğrultuda bu araştırma, spor karakterinin öz yeterlilik üzerindeki yordayıcı rolünü ortaya koymayı, spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasındaki farklılıkları incelemeyi ve elde edilen bulgular doğrultusunda eğitimciler ve araştırmacılar için bilimsel bir veri kaynağı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, spor karakterinin öz yeterlilik üzerindeki yordayıcı rolü: spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencileri üzerine bir araştırma yapmak amacıyla karşılaştırmalı olarak incelemektir. Spor karakteri; dürüstlük, disiplin, saygı, liderlik, adil oyun anlayışı ve takım ruhu gibi olumlu kişilik özelliklerini kapsarken, öz yeterlilik ise bireyin belirli bir görevi başarabileceğine olan inancı ve kendi yeteneklerine duyduğu güveni ifade

etmektedir. Bu bağlamda çalışmada, öğrencilerin spora katılım durumlarının, karakter gelişimleri ve öz yeterlilik algıları üzerindeki etkisinin bilimsel verilerle ortaya konulması hedeflenmektedir.

Araştırma kapsamında, spor yapan ve yapmayan öğrencilerin spor karakter özellikleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki farkların yordayıcı rolünün belirlenmesi, bu iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi ve elde edilen bulguların demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi gibi) açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece, sporun öğrencilerin kişisel, sosyal ve akademik gelişimlerine olan katkılarının hangi boyutlarda gerçekleştiği ortaya çıkarılacaktır.

Bu doğrultuda elde edilecek bulguların, eğitimciler, okul yöneticileri, veliler ve politika geliştiren taraflara referans oluşturması beklenmektedir. Ayrıca, araştırmanın sonuçları, çocukların karakter gelişiminde ve öz yeterlilik düzeylerinin artırılmasında sporun önemine dikkat çekerek, eğitim sisteminde spor faaliyetlerinin planlanması ve yaygınlaştırılması konusunda bilimsel bir temel sağlayacaktır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Çocukluk ve ergenlik dönemi, bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin en hızlı ve en etkili biçimde gerçekleştiği yaşam evresidir. Bu dönemde kazanılan alışkanlıklar ve geliştirilen kişilik özellikleri, bireyin ileriki yaşamında önemli rol oynamaktadır. Spor faaliyetleri, yalnızca fiziksel gelişimi desteklemekle kalmaz; aynı zamanda disiplin, sorumluluk, liderlik, takım çalışması, adil oyun anlayışı, özgüven ve öz yeterlilik gibi karakter özelliklerinin gelişmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla, sporun bireylerin kişisel ve sosyal gelişiminde oynadığı rolün bilimsel olarak ortaya konulması, eğitim ve spor politikalarının şekillendirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırma, spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakteri ve öz yeterlilik düzeyleri arasındaki farklılıkları ortaya koyarak, sporun birey gelişimine olan etkilerini somut verilerle desteklemeyi amaçlamaktadır. Araştırmadan elde edilecek bulgular, sporun yalnızca beden sağlığına değil, bireyin kişisel gelişim süreçlerine de etki ettiği akademik başarıyla ilişkili öz yeterlilik algısı üzerinde de önemli etkileri olduğunu ortaya koyacaktır.

Araştırmanın gerekçesi, sporun çocukların yaşamında ne derece belirleyici bir faktör olduğunu bilimsel kanıtlarla destekleme ihtiyacından doğmaktadır. Eğitim kurumlarında spor faaliyetlerinin planlanması, yaygınlaştırılması ve öğrencilerin spora yönlendirilmesi sürecinde, bilimsel araştırma sonuçlarının dikkate alınması gerekmektedir. Bu çalışma, özellikle spor yapmayan öğrencilerin karakter gelişimi ve öz yeterlilik alanlarında karşılaştıkları eksikliklerin

belirlenmesi ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik politika ve stratejilerin geliştirilmesi açısından da yol gösterici olacaktır.

Sonuç olarak, elde edilen bulguların hem literatürü zenginleştirmesi hem de eğitimcilere, aileler ve karar vericiler için uygulanabilir öneriler sunarak, çocukların çok yönlü gelişiminde sporun önemini vurgulayacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, belirli zaman, yer, örneklem ve veri toplama araçları çerçevesinde yürütüldüğünden elde edilen bulgular aşağıdaki sınırlılıklar kapsamında değerlendirilmelidir:

1. Araştırma grubu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı içerisinde belirli illerdeki ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Örneklem seçimi, çalışmada yer alan katılımcılar sadece gönüllü olan ve anketi tam biçimde tamamlayan öğrencilerden oluşmaktadır.
3. Araştırmada kullanılan Spor Karakteri Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeği, öğrencilerin kendi beyanlarına dayalı veriler sağladığından, katılımcıların algıları ve yanıtlarındaki dürüstlük düzeyi sonuçları etkileyebilir.
4. Veri toplama yöntemi, anket tekniği ile sınırlı olup; gözlem, mülakat veya deney gibi diğer veri toplama teknikleri bu araştırmada kullanılmamıştır.
5. Araştırma, çalışmanın yürütüldüğü tarih aralığındaki koşullarla sınırlıdır; farklı zamanlarda yapılacak benzer araştırmalarda sonuçlar değişebilir.
6. Bulgular, yalnızca araştırmaya katılan öğrenciler üzerinden genellenebilir; farklı yaş grupları, eğitim kademeleri veya sosyo-kültürel yapılarındaki öğrenciler için doğrudan genelleme yapılamaz.

Varsayımlar

Bu araştırma aşağıdaki varsayımlar doğrultusunda yürütülmüştür:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin, anket maddelerine içten, tutarlı ve gerçeği yansıtan yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.
2. Kullanılan Spor Karakteri Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeğinin, araştırma grubunun özelliklerini geçerli ve güvenilir biçimde ölçtüğü kabul edilmektedir.
3. Araştırmaya katılan örneklem grubunun, araştırmanın evrenini temsil edebilecek niteliklere sahip olduğu varsayılmaktadır.

Terim ve Tanımları

Spor Karakteri:

Bireyin spor faaliyetleri sırasında sergilediği dürüstlük, disiplin, adil oyun anlayışı, takım ruhu, saygı, liderlik gibi olumlu kişilik özelliklerini ifade eder. Spor karakteri, hem kişisel spor branşlarında hem takım sporlarında etik normların korunması açısından önem taşır (Gould & Carson, 2002).

Öz Yeterlilik (Self-Efficacy):

Kişinin, belirli bir performansı başarıyla ortaya koyabileceğine ilişkin öz inancı ve kendi yeterliliklerine yönelik algıladığı güven. Kavram, Albert Bandura tarafından geliştirilmiş olup, bireylerin davranışlarını, motivasyonlarını ve başarı düzeylerini etkileyen önemli bir psikolojik faktördür (Bandura, 1997).

Takım Sporları:

Birden çok sporcunun aynı hedefe yönelik olarak birlikte hareket edip mücadele ettiği spor türleridir. Voleybol, basketbol ve futbol gibi branşlar takım sporlarına örnek olarak gösterilebilir (Bompa & Buzzichelli, 2019).

Bireysel Sporlar:

Bireyin kendi performansına dayalı olarak yarıştığı, takım desteğinin olmadığı spor dallarıdır. Atletizm, yüzme ve tenis bireysel sporlara örnek gösterilebilir (Bompa & Buzzichelli, 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, spor yapan ve yapmayan öğrencilerin spor karakterleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki yordayıcı rolü ilişkiler kuramsal ve kavramsal açıdan ele alınmaktadır. Araştırmanın temel kavramları olan spor, spor karakteri ve öz yeterlilik detaylı olarak tanımlanmakta; ilgili literatür taraması çerçevesinde kavramlar arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Ayrıca, araştırma konusuyla bağlantılı mevcut çalışmalar değerlendirilerek çalışmanın önemini ortaya koyacak teorik bir temel oluşturulmaktadır.

1.2. KARAKTER KAVRAMI

1.2.1. Karakter

İnsanın çevresine karşı sergilediği tutarlı ve süreklilik gösteren davranış örüntüsü karakter olarak tanımlanmaktadır (Kerschensteiner, 1977; Cevahircioğlu & Çakıcı, 2022). Karakter aynı zamanda doğumdan sonra bireyin edindiği tüm öğrenmelerin bir sonucu olarak şekillenmektedir (Ekşi, 2003; Çapa vd., 2005).

Literatürde karakter kavramı çoğunlukla kişiliğin ahlaki boyutu olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte karakter, bireyin sahip olduğu değerlerin bilincine varması, bu değerlere önem atfetmesi ve onları davranışa dönüştürmesi şeklinde de açıklanmaktadır (Bakioğlu ve Sılay, 2013). Kavram, sözlüklerde “ayırt edici özellik”, “bireyin kendine özgü yapısı ve onu diğerlerinden farklı kılan temel nitelik”, “davranış biçimlerini belirleyen üstün özellikler” gibi anlamlarla tanımlanmaktadır. Felsefi açıdan ise karakter, bireyin kendisine yönelik denetim sağlayabilmesini, kendi içinde tutarlılık geliştirebilmesini ve düşünce ve davranışlarında süreklilik gösterebilmesini mümkün kılan özellikler bütünü olarak ifade edilmektedir (TDK, 2025).

Gazâlî’ye göre karakter; bilgi, irade ya da filin kendisi değildir. Karakter, insanın nefsinde yerleşmiş ve süreklilik kazanmış bir içsel durum olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, kişinin davranışlarının herhangi bir düşünme sürecine ihtiyaç duymadan, kolaylıkla ortaya çıkmasını sağlayan bir meleke niteliğindedir. Eğer nefsin bu yerleşik durumu akıl ve din tarafından övülen eylemleri doğuruyorsa buna “iyi karakter”; kötü davranışlara kaynaklık ediyorsa “kötü karakter” adı verilir. Gazâlî’nin “nefiste yerleşmiş durum” vurgusu özellikle önemlidir. Çünkü kişinin yalnızca belirli bir durumda malını harcaması onun cömert olduğu; öfke anında kendini zorla sakinleştirmesi ise onun yumuşak huylu olduğu anlamına gelmez. Bir

kimsenin cömert sayılabilmesi için iyilik amacıyla mal verme davranışının onda süreklilik kazanmış bir özellik hâline gelmesi gerekir (Çamdibi, 1994).

Öte yandan karakter, bireyin yapmak istediği bir davranış kendi özgür iradesiyle, mantıksal bir tutarlılık içinde gerçekleştirmesi ve bu süreçte dış etkilere bağımsız hareket edebilmesi şeklinde de ifade edilmektedir.

Her ebeveyn, çocuğunun nitelikli bir eğitim almasını ve iyi bir yaşam sürmesini arzu eder. Bu nedenle, sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması ve yaşam kalitesinin artırılması, geleceğin yetişkinleri olan çocukların doğru biçimde eğitilmesine bağlıdır (Karaca, 2008). Karakter sahibi bireyler; huzurlu, mutlu ve ideal bir toplum yapısının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede karakter eğitimi, ailenin yanı sıra okul ortamında ve sosyal yaşamın bütününde, kısacası toplumun her alanında önemli bir işlev üstlenmektedir (Bakdemir, 2010).

Karakter eğitimi, en temelde bireylerin etik değerleri kavramalarına, saygının toplum içinde anlamlı bir şekilde ortaya çıkmasına ve bireylerin birbirlerine değer vermelerini desteklemeye yönelik bilinçli bir çaba olarak tanımlanmaktadır. Süreklilik arz eden bu süreç, bitmeyen ve bireyde gelişim sağlayan bir iyileşme dinamiği taşır. Karakter eğitiminin temel amacı, bireylerin kültürel değerler doğrultusunda kendi geleceklerinin farkına varmalarına ve bu doğrultuda sorumlu davranışlar geliştirmelerine katkı sağlamaktır (Lickona, 1996).

Farklı kültür tipleri bulunsun da, bireylerin ortak bir toplumsal paydada buluşabilmeleri için karakter gelişimini yaşamın her alanında ortaya koymaları gerekmektedir. Karakterin önemli bir bölümü doğumla birlikte biçimlenmiş olsa da birey, yaşamı boyunca deneyimleri doğrultusunda karakter yapısını şekillendirmeye devam eder. Yaşam içinde ortaya çıkan olumsuz karakter özellikleri toplumsal düzeni zorlaştırırken, olumlu karakter özellikleri hem bireysel hem de toplumsal yaşamı daha kolay hâle getirmektedir.

Ekşi (2003), karakter eğitiminin amacını eğitim programları aracılığıyla öğrencilere temel değerlerin kazandırılması, bu değerlere yönelik bilinç ve duyarlılık oluşturulması ve kazanılan değerlerin davranışa dönüştürülmesi olarak ifade etmektedir. Söz konusu değerlerin adalet, doğruluk, sorumluluk ve güven gibi temel insani niteliklerden oluştuğunu belirtir. Öğrencilerde adalet, sorumluluk ve güven gibi değerler geliştikçe toplumsal düzeyde de olumlu bir gelişme sağlanacağı öngörülmektedir.

Karakter, bireye özgü davranış örüntülerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliklerine çevrenin yüklediği anlam ve değer de karakter kavramı kapsamında ele alınmaktadır. Bozdemir'e (1990) göre bireyin

karakteri, kişisel özellikleri ile içinde bulunduğu çevrenin değer yargılarının etkileşimi sonucunda oluşur. Bu bağlamda, bireyin yaşadığı çevrenin karakter gelişiminde belirleyici bir role sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bireyler, içinde yaşadıkları çevrenin etkisiyle belirli bir karakter yapısı geliştirirler; ancak değerlendirme aşamasında bu karakter yalnızca yerel çevreye göre değil, daha geniş bir ölçekte, küresel düzeyde kabul gören karakter ölçütleri temelinde ele alınmaktadır. Bu durum, özellikle farklı toplumsal ve kültürel yapılara sahip bireyler arasında belirli eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Kişi, kendi yaşam çevresinde karakter kavramını belirli biçimlerde yorumlarken, bu bağlamın dışına çıktığında kavrama ilişkin algısı karışabilir ve değerlerin uygulanmasında güçlük yaşayabilir. Bu noktada devreye eğitim kurumları girmektedir. Farklı kültürlerin kendine özgü karakter anlayışları bulunsa da okullar, bu farklılıkları daha ortak ve somut bir zeminde bir araya getirmeye çalışmakta; bu süreç ise örtük öğrenme kapsamında gerçekleşmektedir.

Karakterin sosyal boyutu da önemle vurgulanmalıdır. Karakter; bireyin başkalarının iyiliğini gözetme isteğini, ahlaki düşünme biçimini, dürüstlük ve sorumluluk gibi tutumlarını ve çeşitli durumlarda etkili davranışlar sergilemesini sağlayan özellikleri kapsar. İyi bir karakter, kişinin topluma olumlu katkılar sunmasını, adil, eşitlikçi ve diğer bireylere saygılı bir demokratik yaşam tarzı benimsemesini mümkün kılar (Battistich, 2005). Toplum içinde kabul gören bireyler, genellikle bu olumlu değerlere sahip olan kişilerdir (Gökçek, 2007).

Karakter kavramı, yaşamın tüm alanlarında kendini gösteren temel bir unsurdur. Yaşamın daha nitelikli ve yaşanabilir hâle gelmesi, bireylerin diğer insanlara karşı karakterin gerektirdiği tutum ve davranışları sergilemesiyle mümkündür. İyi insan olma, başkaları hakkında olumlu düşünme, birlikte yaşanan çevrede kolaylaştırıcı davranışlarda bulunma gibi unsurlar karakter yapısının bileşenlerindendir. Bu özellikler, yaşamın verimli ve daha huzurlu geçmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla karakter kavramının bireysel ve toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir değer olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.1.1. Tarihsel süreç

Sporun bireylerin karakter gelişimini etkilediğine ilişkin görüşlerin ve tartışmaların 19. yüzyılın başlarında belirginlik kazandığı görülse de, spor ile karakter arasındaki ilişkinin kökenlerini anlamak için Antik Yunan ve Antik Roma uygarlıklarına yönelmek gerekmektedir. Antik Yunan'da Aristoteles, Epiktetos ve Platon gibi filozoflar, bireyin beden, ruh ve akıl arasında içsel bir bütünlük kurması gerektiğini; ideale ulaşmanın ancak bu unsurlar arasındaki dengeli gelişimle mümkün olacağını savunmuşlardır (Chandler & Goldberg, 1990; Kohak, 2024; Segrave & Chu, 1988). Bu dönem düşüncesine göre bedenin fiziksel anlamda mükemmelleştirilmesi amacıyla yapılan antrenmanların, bireyin akli ve ruhsal yönlerini de

etkileyerek zihinsel disiplin, özdenetim ve adanmışlık duygusunu güçlendirdiğine inanılmaktaydı. Fiziksel yetkinlik ve estetik görünüme ulaşmanın yolu düzenli ve yoğun antrenmanlardan geçmekteydi (Sherman, 2005). Zihinsel disiplinle uyumlu biçimde, “her şeye rağmen mücadeleden vazgeçmeme” anlayışı, hem askeri eğitimlerde hem de sportif çalışmalarda temel bir ilke olarak görülmüş ve bu kültürlerin eğitim sistemlerinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir (Sherman, 2005). Bu bağlamda bireyin karakterinin, fiziksel yetenekleri kadar zihinsel dayanıklılığı ve disiplininden de etkilendiği kabul edilmektedir.

Antik Olimpiyat Oyunları ise Yunan tanrılarını ve krallarını onurlandırmak amacıyla gerçekleştirilen dini nitelikli törenlerin bir parçası olup, tarihteki ilk örgütlü sportif etkinlikler arasında yer almaktadır. Bu durum, spor, karakter ve din arasındaki ilişkinin tarihsel olarak çok erken dönemlere dayandığını göstermektedir (Segrave & Chu, 1988). Hem askeri hem de sportif faaliyetlerde belirli bir fiziksel kondisyona ihtiyaç duyulması ve benzer becerilerin geliştirilmesi, Antik Yunan’da savaş sanatlarıyla spor arasında güçlü bir bağ kurulmasına yol açmıştır. Bu nedenle antik dönemde askeri kabiliyetlerle sportif yetenekler birbirini tamamlayan özellikler olarak değerlendirilmiştir (Sherman, 2005).

Günümüzde “Lacrosse” olarak bilinen takım sporu, tarihsel olarak Yerli Amerikalı topluluklar tarafından toplumsal çatışmaların çözümünde, askeri becerilerin geliştirilmesinde ve onur duygusunun genç nesillere aktarılmasında bir araç olarak kullanılmıştır (Goldschmidt, 1972). Orta Çağ Avrupa’sında da fiziksel yetkinliğin artırılmasının yanı sıra belirli davranış kalıplarının bireylere kazandırılması amacıyla sportif becerilerin askeri eğitimle bütünleştirildiği görülmektedir. Tarihsel süreç boyunca spor, yalnızca fiziksel gelişimi destekleyen bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda toplum tarafından kabul gören değer ve davranışların bireylere benimsetilmesini sağlayan önemli bir sosyal öğretim aracı olarak kullanılmıştır.

Sporun tarihsel önemi dikkate alındığında, geçmişten günümüze spora yüklenen anlamın karakter gelişimini destekleme amacıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Nitekim sporun karakter üzerindeki olumlu etkileri eski dönemlerde dahi fark edilmiş ve bu nedenle spor, bireyin davranış repertuarını şekillendiren önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Karakter kavramının sporla bütünleştirilmesi ise daha adil, etik ve doğru bir spor ortamının oluşturulmasına katkı sağlamakta; bireysel gelişimin yanı sıra toplumsal uyumun güçlenmesine de zemin hazırlamaktadır.

1.2.1.2. Sportif ortamda karakter gelişimi

Lickona'nın (1996) çalışmalarında ahlaki ve doğru davranışın üç temel boyuttan oluştuğu belirtilmektedir: Doğru olanı bilmek, bu doğruluğa değer atfetmek ve ahlaki eylemi gerçekleştirmek. Bu üç boyut birbirini tamamlayan yapılar olup, bireyin etik davranış sergilemesinde bütüncül bir sistem oluşturur. Beller (2002) ise karakterin özel olarak tasarlanmış ve yapılandırılmış programlar aracılığıyla geliştirilebileceğini ifade etmektedir. Ona göre ahlaki davranışların desteklenmesi ve değerlerin bireylere kazandırılması amacıyla iki farklı eğitim programı önerilmiştir. Bu programlar belirli bir sistem dahilinde yürütülebileceği gibi herhangi bir kurumsal çerçeveye bağlı kalmaksızın da uygulanabilir. Ancak karakter eğitimi programlarının etkili olabilmesi için iyi planlanmış, sistematik biçimde yürütülen, uygun yöntem ve teknikleri kullanan ve alanında uzman kişiler tarafından uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Spor bağlamında bireyler çoğu zaman iki farklı seçenekle karşı karşıya kalmaktadır: Kazanmak için her yolu denemek ya da sonucunda kaybetme ihtimali bulunsa dahi doğru olduğuna inandığı davranışı sürdürmek. Ancak doğruyu bilmek tek başına yeterli değildir; bilgiyi davranışa dönüştürmeyen birey karakterli davranmış sayılmaz. Birey doğru davranış hem bilir hem de uygulama cesareti gösterirse, karşılaşmanın sonucundan bağımsız olarak karakter sahibi bir tutum sergilemiş olur. Buna karşın birey doğru olanı bildiği hâlde uygulamayı tercih etmiyorsa, kazansa dahi karakter açısından olumlu bir örnek oluşturmaz. Dolayısıyla bireyin kazanmanın ya da kaybetmenin sonuçlarını bilerek doğru davranış seçmesi, spor ortamında karakter kavramının ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1.2.1.3. Spor ve karakter gelişimi

Spor, yalnızca fizyolojik faydalar sunmakla kalmayıp, bireyin sosyal, duygusal ve ahlaki gelişim alanlarında da belirleyici rol oynayan çok yönlü önemli bir yaşam pratiğidir (Weiss, 2004). Spor yoluyla kazanılan değerler arasında dürüstlük, adalet, saygı, takım ruhu, disiplin ve sorumluluk gibi unsurlar yer almaktadır (Gould & Carson, 2002). Bu özelliklerin bütününe spor karakteri adı verilmektedir. Sportmenlik ise dürüstlük ve adil oyun gibi ahlaki boyutları içeren çok boyutlu bir yapıdır (Gholamreza & Dorina, 2015).

Spor karakteri, bireyin sportif ortamda ve günlük yaşamda sergilediği tutum ve davranışların, sporun etik ilkeleri ve fair-play anlayışı çerçevesinde şekillenmiş halidir (Shields & Bredemeier, 2009). Rekabetin 'doğru rekabet' anlayışıyla yürütülmesini gerektirir (Shields & Bredemeier, 2009) Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sporla kazanılan bu değerler, yaşam

boyu sürecek alışkanlıklar haline gelebilir. Araştırmalar, spor yapan bireylerin sosyal becerilerinin, liderlik özelliklerinin ve sorumluluk duygularının spor yapmayanlara kıyasla daha gelişmiş olduğunu göstermektedir (Camiré vd., 2012). Ayrıca ilköğretim çağında düzenli spor, akran ilişkileri ve sosyal uyum becerilerini geliştirmektedir (Aktop & Karahan, 2012).

Sporun türü de karakter gelişiminde belirleyici olabilir. Takım sporları, iş birliği, iletişim, empati ve ortak hedefe yönelik çalışma gibi grup dinamiklerini güçlendirirken; bireysel sporlar, öz disiplin, kişisel sorumluluk ve kendi başına karar verme becerilerini ön plana çıkarır (Shields & Bredemeier, 2009). Sporda öz-yeterlilik algısı, antrenman ve müsabaka davranışlarını anlamada kilit bir değişkendir (Altıntaş & Bayar Kuruç, 2017).

1.2.1.4. Karakter eğitimi programı

Tapper'a (2007) göre karakter eğitimi programları, temel ahlaki değerler bütününe ya da öğrenciler açısından "iyi" olarak nitelendirilen karakter özelliklerinin anlaşılmasını, içselleştirilmesini ve davranışa dönüştürülmesini desteklemeye yönelik stratejilerden oluşan, bilinçli ve planlı müfredat uygulamalarının tamamını kapsamaktadır. Bu bağlamda karakter eğitimi, öğrencilere değer kazandırmayı amaçlayan sistematik ve yönlendirilmiş bir eğitim süreci olarak değerlendirilmektedir.

Okul ortamlarında ise karakter eğitimi, bireylerin daha yaşanabilir bir dünya oluşturabilmeleri için belirli bir planlama doğrultusunda yürütülen bütüncül bir programlar dizisi olarak tanımlanabilir. Bu programlar, öğrencilerin etik ilkeleri anlamalarını, benimsemelerini ve günlük yaşamlarına yansıtma hedefleyen yapısal ve süreklilik arz eden bir süreci ifade etmektedir.

1.2.1.5. Karakter eğitimi

Karakter eğitimi, öğrencilerin temel etik ilke ve değerleri kavrama, bu değerlere yönelik bir bağlılık geliştirme ve günlük davranışlarında bu ilkelere uygun biçimde hareket etme eğilimlerini sistemli bir süreç içerisinde güçlendirme çabası olarak tanımlanmaktadır (Milson & Ekşi, 2003). Battistich'e (2005) göre karakter eğitimi, okul yaşamının tüm bileşenlerinin bilinçli ve planlı bir şekilde kullanılarak öğrencilerde en uygun karakter gelişiminin desteklenmesi anlamına gelmektedir. Okul yönetim anlayışı, müfredatın kapsamı, öğretim süreçleri ve disiplin uygulamaları bu gelişime doğrudan katkı sunan unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Toplumların geleceğinin, nitelikli ve sağlam karakter özelliklerine sahip bireylerin yetişmesine bağlı olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bununla birlikte, bireylerin kendiliğinden iyi ahlaki nitelikler geliştirmesi beklenemez. Bu nedenle, öğrenim çağındaki her bireyin doğru

kararlar verebilmesine ve ahlaki açıdan uygun davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması okul eğitiminin temel amaçları arasında yer almaktadır (Ekşi, 2003). Karakter eğitimi, öğrencilerin sorumluluk üstlenebilmelerini ve makul seçimlerde bulunabilmelerini sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesini kapsayan bir süreçtir (Ryan & Bohlin, 1999, Akt., Ekşi, 2003).

1.2.1.6. Karakter eğitiminin amacı

Karakter eğitiminin temel amacı; çocukluk döneminden itibaren anlayışlı, duyarlı, ahlaki değerlere sahip, üretken bireyler yetiştirmek ve gençlik dönemine gelindiğinde ise bireylerin kendi kapasitelerini en üst düzeyde kullanarak doğru olanı yapmalarını ve yaşamlarını bilinçli biçimde yönlendirmelerini sağlamaktır. Battistich'e (2005) göre etkin karakter eğitimi, tüm öğrencilerin herhangi bir dış beklenti olmaksızın kendi potansiyellerini keşfedebilmelerine olanak tanıyan sınıf ve okul ortamlarının oluşturulmasını gerektirmektedir.

1.2.1.7. Karakter eğitimi gerekli mi?

Karakter eğitiminin günümüzde zorunlu bir ihtiyaç hâline geldiği açıktır. Medeniyetlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, sahip oldukları değerleri yeni kuşaklara aktarabilmeleriyle mümkündür. Bu bağlamda, aile ortamında sınırlı düzeyde ahlaki eğitim alan ve değer temelli yönlendirmelerden uzak büyüyen milyonlarca çocuk için okulun böyle bir misyon üstlenmesi hayati önem taşımaktadır (Ekşi, 2003).

Christopher Dodd da bu duruma dikkat çekerek, “okullar İngilizce, matematik ve fen gibi derslerin tuğlalarıyla inşa edilebilir; ancak bu yapının harcı kesinlikle karakter eğitimidir” sözleriyle, eğitim kurumlarında karakter eğitiminin bütünleyici ve zorunlu bir unsur olduğunu vurgulamıştır (Robelen, 2001; Akt., Smith, 2007).

1.2.1.8. Karakterin bileşenleri

Karakteri şekillendiren ve onun kapsamını belirleyen unsurlar, literatürde karakter bileşenleri olarak adlandırılmaktadır. Genel kabul gören yaklaşım, karakterin evrensel nitelikte altı temel bileşenden oluştuğu yönündedir. Josephson Etik Enstitüsü (Josephson Institute of Ethics) bu bileşenleri; dürüstlük, saygı, sorumluluk, adalet, yardımseverlik ve vatandaşlık olarak tanımlamaktadır.

1.2.1.9. Karakter eğitimi ve kişilik

Her ne kadar bazı kaynaklarda karakter ve kişilik kavramları eş anlamlı biçimde ele alınsa da, literatürde bu iki kavramın farklı anlamları ifade ettiği görüşü daha yaygındır. Kişilik,

bireylerin kendilerine özgü duygu, düşünce ve davranış örüntülerinin bir yansıması olarak tanımlanmakta olup her bireyde farklılık gösteren karakteristik özellikleri içerir (Taymur & Türkçapar, 2012). Sandström (1971) ise kişiliğin hem kalıtsal unsurların hem de çevresel etkilerin birleşimiyle oluşan, insanın fiziksel ve ruhsal tüm özelliklerini kapsayan eşsiz bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

İlgili çalışmalar incelendiğinde, karakter ve kişiliğin birbirinden ayrı kavramlar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Her ne kadar kişilik, karaktere ilişkin bazı özellikleri yansıtsa da zaman içerisinde büyük ölçüde değişmeden kalması nedeniyle karakterden ayrılmaktadır. Topses (2003) bu ayrımı şu şekilde ifade eder: Bir bireyin davranışları iyi ya da kötü olarak değerlendirildiğinde, kişiliğin bu yönü karakter adını almaktadır.

1.2.1.10. Değer

Bir ulusun sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel alanlarda sahip olduğu maddi ve manevi tüm unsurlar, o toplumun değerler bütünüdür (TDK, 1983). Değer, en genel anlamıyla, bir durumun ya da nesnenin “arzu edilir” veya “arzu edilmez” olup olmadığına ilişkin inançları ifade eder. Bu inançlar, bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendiren, yönlendiren ve onlara anlam kazandıran temel yönelimlerdir (Güngör, 1993).

1.2.1.11. Ahlak

İnsanın karakter yapısını belirleyen; hangi davranışları sergileyip hangilerinden kaçınacağını ortaya koyan ve bu davranışlara ilişkin değerlendirmeleri düzenleyen ilke ve kurallar bütünü ahlak olarak tanımlanmaktadır (Aktan, 2009). Türkçede “ahlak” kavramı, Batı dillerinde ayrı anlamlara sahip olan ethic/ethique ve morale terimlerinin her ikisini de karşılayan kapsamlı bir kavram niteliğindedir (Aydın, 2020).

1.3. ÖZ YETERLİLİK KAVRAMI

1.3.1. Öz Yeterlilik

“Self-efficacy” kavramı, psikolog Albert Bandura tarafından literatüre kazandırılmış bir terim olup Bandura’nın Sosyal Bilişsel Kuramı çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu kuramda öz yeterlilik, bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilme kapasitesine ilişkin algılanan yetkinlik düzeyini ifade eder (Bandura, 1997). Öz yeterlilik düzeyi yüksek bireyler, karşılaştıkları güçlükler karşısında daha dirençli davranmakta, amaçlarına ulaşmak için daha fazla çaba göstermekte ve başarısızlık durumlarında motivasyonlarını daha hızlı toparlayarak yeniden sürece uyum sağlayabilmektedirler (Schunk & DiBenedetto, 2016).

Türkçe alan yazın incelendiğinde, *self-efficacy* kavramının karşılığı olarak genellikle “öz yeterlilik” teriminin kullanıldığı görülmektedir (Yıldırım & İlhan, 2010). Bandura (1994),

yeterlik kavramını “bireyin belirli bir performansı sergilemek için gerekli eylemleri organize etme ve başarıyla yerine getirme kapasitesine ilişkin inancı” şeklinde tanımlamaktadır. Bandura’nın bilişsel kuramının bir parçası olarak ele aldığı öz yeterlilik, bireylerin yaşamlarını yönlendirebilmeleri için gerekli bilişsel süreçleri, motivasyonu ve davranışları harekete geçirebilme becerilerine ilişkin algılarını kapsamaktadır. Bir bireyin verilen bir görevde başarı gösterebilmesi için yalnızca gerekli becerilere sahip olması yeterli değildir; aynı zamanda bu becerileri etkili bir şekilde kullanabileceğine dair güçlü bir inanca sahip olması da gerekmektedir. Wood ve Bandura (1989) da bu durumu vurgulayarak, bireylerin belirli bir amaca ulaşmak için gerekli süreçleri kontrol edebilme kapasitesine yönelik inançlarının, performans başarısında belirleyici bir rol oynadığını belirtmişlerdir.

Bandura, sosyal öğrenme kuramı kapsamında öz yeterliliği “kişisel öz yeterlilik” ve “sonuç beklentisi” olmak üzere iki boyutta ele almaktadır. Kişisel öz yeterlilik, bireyin kendine duyduğu saygı ve kişisel değer algısının bir yansımasıdır. Örneğin bir sporcu, müsabaka sonucunda galip ya da mağlup olma durumunu, kendi performansına ilişkin inançları doğrultusunda değerlendirir. Müsabakayı kazanacağına güçlü biçimde inanan bir sporcunun öz yeterlilik düzeyi yüksek olarak kabul edilmektedir.

Sonuç beklentisi ise bireyin, bir etkinlik sırasında karşı karşıya kalabileceği beklenmedik durumlara yönelik göstereceği çaba ile ilişkilidir. Bu kavram, bireyin kontrolü dışında gelişen engeller karşısında ortaya koyacağı tutumun ve bu engellerle başa çıkma kapasitesine ilişkin inancının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Bireylerin sahip oldukları bilgi, beceri, deneyim ve yetenekleri nasıl kullandıkları ve bu unsurlarla neyi başarabileceklerini değerlendirme süreçlerinde öz yeterlilik inancı önemli bir belirleyicidir. Nitekim Flammer (2001), öz yeterlilik bilincinin, bireylerin aynı yeteneklere sahip olmalarına rağmen neden farklı davranış örüntüleri sergilediklerini açıklayan temel bir unsur olduğunu ifade etmektedir. Pajares (2002) da insanların sosyal çevreleriyle etkileşim kurarken çoğunlukla kendi inançları tarafından yönlendirildiklerini belirtmiştir.

Bandura’ya (1989) göre bireyler, hangi davranışları sergileyebileceklerine ve bu davranışların hangi sonuçları doğuracağına ilişkin inançları doğrultusunda hareket ederler. Bu nedenle öz yeterlilik inançları, bireylerin geleceğe ilişkin beklentilerini şekillendirmede kritik bir role sahiptir. Örneğin sosyal becerilerine güvenen bir birey başarılı sosyal etkileşimler kurmayı beklerken, akademik yeterliğine inanan bir birey akademik performansını ölçen sınavlarda yüksek başarı bekleyebilir. Buna karşın öz yeterlilik inancı düşük olan bireylerde bu beklentiler genellikle olumsuz yönde şekillenmektedir (Pajares, 2002).

Bireylerin öz yeterlilik düzeyleri; önceki başarı ve başarısızlık deneyimleri, sahip oldukları bilgi ve beceriler ile geçmiş yaşantılarından elde ettikleri öğrenmeler doğrultusunda şekillenmektedir. Bir bireyin doyum düzeyi ve başarı eğilimi, öz yeterliliğinin niteliğine göre farklılık gösterebilmektedir. Kişiler, yeterli olduklarını düşündükleri görevlerde sorumluluk almaktan kaçınmazken, başarı sağlayabileceklerine dair inançlarının yüksek olması onları bu tür görevlere yöneltmektedir. Buna karşın, kendilerini yetersiz hissettikleri veya başarı olasılığının düşük olduğuna inandıkları görevlerden uzak durma eğilimindedirler. Bireyler, arzu edilen sonuçlara ulaşamayacaklarına inandıkları eylemlere karşı daha isteksiz davranırken, öz yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu durumlarda bu eylemlere katılma konusunda daha motive olabilirler.

Öz yeterlilik inancı, bireyin bir göreve ne ölçüde çaba harcayacağını, karşılaştığı güçlükler karşısında ne derece dayanıklılık göstereceğini, problem çözme yaklaşımını ve duygusal tepkilerini belirleyen önemli bir psikolojik değişkendir (Taştan, 2020). Yüksek öz yeterlilik, bireylerin zorlu görevlerle karşılaştıklarında dahi olumlu duygular deneyimlemelerine katkı sağlamaktadır. Buna karşılık, öz yeterlilik düzeyinin düşük olması stres, kaygı ve benzeri olumsuz duygusal deneyimlerin artmasına neden olabilmektedir (Bandura, 1994; 1997).

Akademik öz-yeterlilik, bireylerin öğrenme stratejilerinin benimsenmesi ve akademik performanslarının şekillenmesinde güçlü bir yordayıcı olarak kabul edilmektedir (Pajares, 1997). Spor bağlamında öz yeterlilik ise teknik becerilerin uygulanması, antrenmanlara düzenli katılım, müsabakalar sırasında stresin yönetilmesi ve hedefe odaklanma gibi davranışsal ve psikolojik göstergeler üzerinden değerlendirilebilmektedir (Feltz, 1992). Literatürde, düzenli sportif faaliyetlere katılan bireylerin öz yeterlilik düzeylerinin, spor yapmayan bireylere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Moritz vd., 2000).

Spor psikolojisi alanındaki araştırmalar, öz-yeterliliğin motivasyonel süreçlerin merkezinde yer aldığını ve bireylerin spora yönelik çaba, kararlılık ve performanslarında belirleyici bir role sahip olduğunu göstermektedir (Gill & Williams, 2008; Horn, 2010). Özellikle özerklik ve yetkinlik gereksinimlerinin karşılanması, bireylerin öz-yeterlilik algılarını güçlendirerek spora yönelik sürekli katılımı desteklemektedir (Ryan & Deci, 2000).

Bireyin sahip olduğu öz yeterlilik inancı; nasıl düşündüğünü, nasıl hissettiğini, kendini nasıl motive ettiğini ve hangi davranışları sergilediğini belirleyen temel bir psikolojik süreçtir (Üredi & Üredi, 2005). Güçlü bir öz yeterlilik inancı, bireylerin duygularını düzenlemelerine,

amaçlarına yönelik çabalarını sürdürmelerine ve mutluluk ile başarı düzeylerini artırmalarına önemli katkılar sunmaktadır (Kiremit, 2006).

Bandura (1977), bireylerin öz yeterlilik düzeylerinin şekillenmesinde dört temel kaynağın etkili olduğunu belirtmektedir: bireyin doğrudan yaşadığı başarı deneyimleri, başkalarının başarılarının gözlemlenmesi yoluyla elde edilen dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve geri bildirim süreçleri ile bireyin fizyolojik ve duygusal durumlarına ilişkin değerlendirmeleri. Bu kaynaklar, bireyin belirli bir görev ya da durum karşısında kendini ne ölçüde yeterli hissettiğini belirleyen temel bileşenlerdir.

1.3.1.1. Öz yeterlilik süreçleri

Bandura'ya (1994) göre, bireylerin kendi yeteneklerine ilişkin inanç ve güvenlerini ifade eden öz yeterlik, dört temel sürecin etkileşimiyle ortaya çıkar: bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçimsel süreçler. Bu süreçlerin her biri öz yeterlik algısının oluşumunda önemli bir rol oynar ve çoğunlukla birbirleriyle eş zamanlı olarak işlev görür.

Bilişsel süreç

Öz yeterlilik düzeyinin birey üzerindeki etkileri çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bilişsel açıdan bakıldığında, kişinin amaçlarına ulaşmak için sergilediği davranışlar, büyük ölçüde önceden belirlediği hedeflerle ilişkilidir. Birey, hedef belirleme sürecinde kendi beceri ve yeteneklerini değerlendirerek bu doğrultuda ulaşmayı planladığı amaçları şekillendirir. Öz yeterlilik düzeyi yükseldikçe birey daha iddialı hedefler koymakta ve bu hedeflere ulaşabileceğine dair inancı da artmaktadır (Bandura, 1994).

Davranışların ortaya çıkmasından önce düşünsel bir hazırlık süreci bulunmaktadır. Düşünceler, bireylerin olayların olası seyrini öngörmesine ve günlük yaşamlarını etkileyebilecek durumları kontrol altına alacak stratejiler geliştirmesine olanak tanıyan temel bir işlev görür (Bandura, 1994).

Öz yeterlilik, bilişsel süreçleri dört temel açıdan etkilemektedir. İlk olarak, bireyin kendisi için belirlediği amaç ve hedeflerin kapsamı üzerinde belirleyicidir; yüksek öz yeterlilik düzeyi daha yüksek hedeflerin seçilmesini destekler. Buna karşılık, öz yeterlilik inancı düşük olan bireyler daha sınırlı ve düşük seviyeli hedeflere yönelme eğilimindedir. İkinci olarak, bireylerin öz yeterlilik algıları, hedeflerine ulaşmak için geliştirdikleri stratejiler ve uyguladıkları planlar üzerinde etkili olmaktadır. Üçüncü olarak, eylemlerin sonuçlarını öngörmeyi sağlayan kuralların ve zihinsel çerçevelerin oluşumuna katkı sağlar. Son olarak, problem çözme becerilerinin gelişimine destek olarak bireyin daha etkili çözümler üretmesine yardımcı olur (Yetim, 2011).

Motivasyonel süreç

Bireyin kendi motivasyonunu sürdürebilmesinde öz yeterlilik belirleyici bir unsur olarak görülmektedir. Motivasyon, bireyin bilişsel süreçleri aracılığıyla üretilen bir yapı olup, bu süreçte kişi kendi davranışlarını yönlendirecek içsel bir harekete geçirici güç oluşturur. Bu doğrultuda birey, gerçekleştirmeyi planladığı eylemleri netleştirir ve amaçlarını bu planlara uygun biçimde düzenler. Kişinin neleri başarabileceğine ya da başaramayacağına ilişkin değerlendirmeleri, karşılaşılabileceği olumlu ya da olumsuz sonuçlar hakkındaki beklentileriyle birleşerek davranışlarının şekillenmesinde rol oynar. Ayrıca birey, geleceğe yönelik hedeflerine ulaşabilmek için bir eylem planı geliştirir. Motivasyona ilişkin teoriler incelendiğinde bilişsel güdülerin nedensel atıfları, beklenen sonuçları ve bilişsel hedefleri kapsadığı görülmektedir. Bu bağlamda nedensel atıflar, bireyin öz yeterlilik inançlarının oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, öz yeterlilik düzeyi yüksek bireyler başarısızlıklarını çoğunlukla yeterli çaba göstermemelerine bağlarken; öz yeterliliği düşük bireyler aynı durumu kendi yetersizlikleriyle açıklamaya eğilimlidir. Bu tür sebep-sonuç değerlendirmeleri, bireyin güdülenme düzeyi, performansı ve etkinliklerine ilişkin inançları arasındaki ilişkileri de biçimlendirmektedir (Bandura, 1997).

Duyuşsal süreç

Sosyal, kültürel, bilimsel ve sportif alanlarda başarı gösteren bireylerin, sahip oldukları yüksek öz yeterlilik düzeyleri sayesinde çevrelerine rol model olabildikleri ifade edilebilir. Liderlerin veya yöneticilerin çalışanlarına yapıcı ve destekleyici geri bildirimler sunmaları, çalışanların motivasyonunu artırmakta ve onların öz yeterlilik inançlarını güçlendirmektedir. Buna karşılık, olumsuz geribildirimlerin ya da destekleyici olmayan yönetim yaklaşımlarının, bireylerin öz yeterlilik algılarını zayıflattığı görülmektedir (Bandura, 2010).

Duyuşsal bağlılık, bireyin bir olguya, kuruma ya da duruma yönelik hissettiği duygusal yakınlığı ve bu unsurlara anlam yükleme biçimini ifade eder. Çalışanın içinde bulunduğu kuruma dair geliştirdiği aidiyet duygusu, duyuşsal bağlılığın temel göstergelerindendir. Başka bir ifadeyle, bireyin kurumunun kimliğini benimsemesi, kurumsal değerlere uyum sağlaması ve kendisini kurumun ayrılmaz bir parçası olarak görmesi duyuşsal bağlılık kapsamında değerlendirilmektedir (Meyer & Allen, 1997).

Öz yeterlilik düzeyi, bireyin olumsuz yaşam olayları karşısında deneyimlediği duygusal tepkiler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Öz yeterliliği yüksek bireyler, üzüntü, kaygı ve endişe gibi olumsuz duyguları kontrol edebileceklerine dair inanç geliştirdikleri için stresli durumlarda daha dengeli tepkiler verebilmektedir. Buna karşın, öz yeterlilik düzeyi düşük

bireylerin, benzer olumsuz durumlarda yoğun kaygı, stres ve endişe yaşama olasılıkları daha yüksektir (Çelik & Kısa, 2020).

Seçimsel süreç

Birey, yaşamı boyunca yaptığı tercihler doğrultusunda şekillenen bir çevrenin ürünüdür. Kişiler içinde bulundukları ortamı büyük ölçüde kendi seçimleriyle belirlediklerinden, bu çevresel koşullar onların sosyal yaşamlarını ve davranış kalıplarını doğrudan etkilemektedir. Öz yeterlilik inancı ise bu süreçte bireyler için yönlendirici bir işlev görmektedir. Bireylerin tercihleri; yaşam koşullarını, sosyal ilişkilerini ve genel yaşam standartlarını oluştururken, aynı zamanda onların kişisel gelişim süreçlerini de etkilemektedir. Bu bağlamda bireyin içinde yaşadığı çevre, yeteneklerinin gelişimi ve potansiyelini ortaya koyabilmesi açısından önemli bir belirleyicidir.

Bireyin kapasitesini aştığını düşündüğü bir durumla karşılaştığında kaçınma eğilimi göstermesi, öz yeterlilik düzeyinin seçim davranışları üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bireyin yaptığı seçimler ile sahip olduğu öz yeterlilik düzeyi arasında karşılıklı ve dinamik bir ilişki bulunmaktadır (Bandura, 1994).

Bireylerin geçmiş deneyimleri, edindikleri bilgi ve beceriler ile çeşitli yaşam alanlarında kazandıkları donanımlar, öz yeterlilik inançlarının gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu öz yeterlilik kaynaklarından biri de akademik öz yeterliliktir.

1.3.1.2. Akademik öz yeterlilik

Sosyal bilişsel kuramın temsilcilerine göre öz yeterlilik, bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilme kapasitesine ilişkin kişisel inancı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda akademik öz yeterlilik, bireyin akademik bir görevi istenen düzeyde gerçekleştirebileceğine yönelik güveni şeklinde ifade edilmektedir (Gore, 2006). Diğer bir tanıma göre ise akademik öz yeterlilik, kişinin akademik performansını arzu edilen seviyeye taşıyabileceğine ilişkin inancı olarak değerlendirilmektedir (Zimmerman, 2000).

Öğrencilerin akademik öz yeterlilik düzeyleri, onların başarı ya da başarısızlık durumlarında verdikleri tepkiler üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Bong, 2004). Akademik öz yeterlilik inancı, bireyin hedeflerine ulaşmak amacıyla gösterdiği çabanın niteliğini ve karşılaştığı güçlüklerle mücadele edebilme kapasitesini doğrudan etkilemektedir (Yılmaz vd., 2007). Akademik öz yeterlilik düzeyi düşük olan öğrenciler, zorlayıcı olacağını düşündükleri ve kendi akademik kapasitelerini aşacağına inandıkları görevleri üstlenmekten kaçınma eğilimi gösterebilirler. Ayrıca bu tür görevlere başlamış olsalar bile yeteneklerine dair duydukları

güvensizlik nedeniyle görevi tamamlama motivasyonları zayıflayabilir ve çalışmayı yarım bırakabilirler (Eisenberger vd., 2005).

Üniversite öğrencileriyle yürütülen bir araştırmada, yüksek akademik öz yeterlilik düzeyine sahip öğrencilerin sınav performanslarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş; bu bulgu, öz yeterliliğin akademik başarı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Vrugt & Oort, 2008). Benzer şekilde lise öğrencileri ile yapılan bir başka araştırmada, yüksek öz yeterlik inancına sahip öğrencilerin zorlayıcı görevler karşısında daha ısrarcı davrandıkları bulunmuştur (Bouffard-Bouchard vd., 1991).

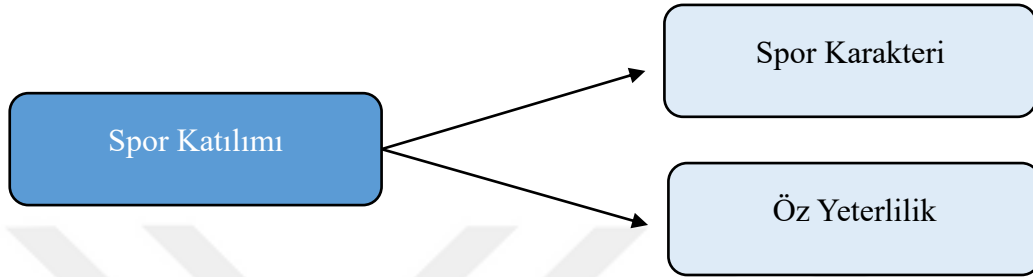
Akademik öz yeterliliğin çeşitli demografik özelliklere göre değişip değişmediğini inceleyen çalışmalar ise farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Ekinci'nin (2011) araştırmasında, kız ve erkek öğrencilerin akademik öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı rapor edilmiştir. Bununla birlikte Bacchini ve Magliulo'nun (2003) çalışmasında, kız öğrencilerin akademik öz yeterlilik düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 623 ilkokul öğrencisiyle gerçekleştirilen bir başka araştırmada, akademik öz yeterlilik düzeylerinin sınıf düzeyi, akademik başarı, ailenin ekonomik durumu ve öğrencilerin sağlık koşulları gibi değişkenlerden etkilendiği ortaya konmuştur (Yardımcı & Başbakal, 2011).

1.3.1.3. Öz yeterlilik ve spor ilişkisi

Öz yeterlilik, sosyal bilişsel kuram çerçevesinde geliştirilmiş olup bireylerin davranışlarını ve motivasyonel süreçlerini yönlendiren bilişsel bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Daha önceki bölümlerde de vurgulandığı üzere, öz yeterlilik bireyin belirli bir sonuca ulaşabilmek için gerekli eylemleri planlama ve hayata geçirme konusundaki inancını ifade etmektedir. Bu tanım dikkate alındığında öz yeterliliğin, bireyin duruma özgü öz güven algısını yansıtan bir yapı olduğu söylenebilir. Öz yeterliliğin yaşamın farklı alanlarında önemli işlevlere sahip olduğu düşünüldüğünde, sporcularda ve sportif performans bağlamında da kritik bir değişken olduğu görülmektedir. Sporcuların yeterli düzeyde öz yeterlilik geliştirememesi, performans sırasında karşılaşılabilecek olası olumsuz durumlarla ilişkili olabilmekte ve bu durum sportif başarının niteliğini etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında öz yeterlilik düzeyi, başarılı sporcuları performans ve zihinsel dayanıklılık açısından daha düşük performans gösteren sporculardan ayıran temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Feltz, 1992).

Spor performansı; basketbolda sayıyla sonuçlanan bir serbest atış, futbolda atılan bir gol veya teniste başarılı bir servis gibi somut çıktılarla gözlemlenebilmektedir. Araştırmalar, öz yeterlilik ile performans arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, öz yeterlilik düzeyinin performansı olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bunun yanında elde edilen

performans sonuçlarının da sonraki süreçte öz yeterlilik inançlarını besleyerek gelişime katkı sağladığı belirtilmektedir. Öz yeterliliğin sportif performansı nasıl etkilediğine bakıldığında, sporcunun rekabet kaygısının azalması ve daha istikrarlı bir performans sergilemesi açısından belirleyici bir role sahip olduğu ifade edilmektedir (Pajares, 1997). Eysenck ve Calvo (1992) ise sporcularda kaygı düzeyinin azalmasının öz yeterlilik algısını güçlendirdiğini; bu güçlenmiş öz yeterliliğin de başarılı performansın önemli belirleyicilerinden biri olduğunu ileri sürmüştür.

Şekil 1: Spor Katılımı ile Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik İlişkisi

1.4. SPORUN BİREYSEL VE SOSYAL GELİŞİME KATKILARI

Spor, fiziksel sağlık üzerindeki pozitif katkılarının yanı sıra bireylerin sosyal ilişkilerini güçlendirir, özgüvenlerini artırır ve yaşam doyumunu destekler (Eime vd., 2013). Düzenli spor yapan öğrenciler, zaman yönetimi, hedef belirleme ve problem çözme konularında daha etkin stratejiler geliştirebilir. Ayrıca, spor faaliyetleri toplumsal uyumu ve kültürel etkileşimi artırarak bireylerin sosyal aidiyet duygusunu pekiştirir (Glickman & Devine, 2013).

Sporun psikolojik etkileri arasında stresin azaltılması, kaygı düzeyinin düşürülmesi ve ruhsal iyilik halinin artırılması da yer almaktadır (Biddle & Asare, 2011). Bu bağlamda, sporun bireysel gelişim ve sosyal uyum üzerindeki etkileri, spor yapan ve yapmayan öğrenciler arasındaki farklılıkların incelenmesini anlamlı kılmaktadır.

Çocukluk ve ergenlikte spor katılımı benlik saygısı ve sosyal yeterliliği artırır (Weiss, 2004). Ayrıca sporun sosyal gelişime olumlu etkileri yerel örneklerle de kanıtlanmıştır (Görgüt & Tuncel, 2017).

1.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ

Alan yazın incelendiğinde, spor yapan bireylerin spor karakteri ve öz yeterlilik düzeylerinin genellikle daha yüksek olduğu görülmektedir. Gould ve Carson (2002), sporun çocuk ve gençlerde yaşam becerilerinin gelişiminde önemli bir araç olduğunu ve bu becerilerin spordan gündelik yaşama transfer edilebileceğini vurgulamaktadır. Moritz vd. (2000),

sporcuların öz yeterlilik düzeylerinin, spor yapmayan bireylere kıyasla akademik başarıyla daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu bulgulamıştır.

Spora yönelik olumlu tutumlar, öğrencilerin öz-yeterlilik algılarıyla paralel yükselmektedir (Ayan & Memiş, 2012)

Bununla birlikte, bazı araştırmalar sporun etkilerinin, sporun türüne, süresine, katılım düzeyine ve spor ortamının niteliğine göre değişebileceğini göstermektedir (Fraser-Thomas vd., 2005). Bu durum, araştırmamızda incelenen değişkenlerin elde edilen sonuçların istatistiksel olarak anlamlılığını ortaya çıkarmada önemli bir unsur olarak görülmektedir.

1.6. KURAMSAL ÇERÇEVENİN ARAŞTIRMA İLE İLİŞKİSİ

Kuramsal çerçeve, bu araştırmanın hem problemini hem de yöntemini destekleyen teorik zemini sunmaktadır. Spor karakteri ve öz yeterlilik kavramlarının tanımlanması, bu iki değişken arasındaki muhtemel ilişkilerin anlaşılması ve önceki çalışmaların bulgularının değerlendirilmesi, araştırma sonuçlarının yorumlanmasında rehber olacaktır. Tartışma bölümünde, burada aktarılan literatür ile elde edilen bulgular karşılaştırılarak çalışmanın literatüre katkısı net bir şekilde ortaya konacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın bilimsel yaklaşımı, araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve teknikleri, uygulama süreci, veri analizi, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile araştırmacının rolü ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE DESENİ

Bu çalışma nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde ilişkisel tarama modeline dayalı olarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama deseni, mevcut durumları ya da değişkenler arasındaki bağlantıları istatistiksel olarak ortaya çıkarmayı amaçlayan betimleyici bir yöntemdir (Karasar, 2020).

Çalışmada spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki yordayıcı rol, ilişki ve farklılıklar ele alınmıştır. Bu modelin seçilme nedeni, geniş örneklem gruplarındaki iki veya daha fazla değişken arasındaki korelasyonları güvenilir biçimde belirleme olanağı sunmasıdır (Büyüköztürk vd., 2019).

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın evreni, Ankara ili Sincan İlçesi sınırları içerisindeki öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise 2024-2025 eğitim-öğretim yılında araştırmaya gönüllü olarak katılan toplam 200 öğrenci (100 erkek, 100 kız) oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş, sınıf düzeyi, voleybol oynama sıklığı ve spor yapma durumlarına ilişkin dağılımlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Etik ilkelere uygun olarak, katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş; sadece yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi ile spor yapma durumuna ilişkin değişkenler gibi demografik bilgiler toplanmıştır (Cohen vd., 2018).

Seçim sürecinde öğrencilerin spor yapma durumları (en az bir yıl düzenli olarak okul içi veya okul dışı spor faaliyetlerine katılma) dikkate alınmıştır. Spor yapan grupta yer alan öğrenciler, okul takımlarında veya lisanslı spor kulüplerinde aktif olarak spor yapanlardan oluşurken; spor yapmayan grup ise herhangi düzenli spor faaliyetine katılmayan öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Erkek	100	50.0
	Kız	100	50.0
Yaş Grubu	11	50	25.0
	12	60	30.0
	13	55	27.5
Sınıf Düzeyi	5. Sınıf	40	20.0
	6. Sınıf	60	30.0
	7. Sınıf	55	27.5
	8. Sınıf	45	22.5
Voleybol Oynama Sıklığı	Hiç Oynamayan	50	25.0
	Ara Sıra	80	40.0
	Düzenli Oynayan	70	35.0
Spor Yapma Durumu	Spor Yapan	120	60.0
	Spor Yapmayan	80	40.0

Not: f = Frekans, % = Yüzde.

Tablo 1 incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin %50'si (n=100) erkek, %50'si (n=100) kızdır. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, %30'unun 12 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Sınıf düzeyine göre en fazla katılım %30 oranı ile 6. sınıf öğrencilerindedir. Katılımcıların %40'ı ara sıra voleybol oynamakta, %35'i düzenli olarak voleybol oynamakta ve %25'i hiç voleybol oynamamaktadır. Ayrıca öğrencilerin %60'ı spor yapmakta, %40'ı ise spor yapmamaktadır. Bu veriler, örneklemin cinsiyet, yaş ve spor katılımı değişkenleri bakımından dengeli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE ARAÇLARI

Araştırmada iki temel ölçek kullanılmıştır:

2.3.1. Spor Karakter Ölçeği (SKÖ)

Spor Karakter Ölçeği, öğrencilerin spor ortamında sergiledikleri etik değerleri, disiplin, liderlik, sorumluluk alma, adil oyun anlayışı ve takım ruhu gibi kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk formu, Sezen-Balçıkınlı (2010) tarafından geliştirilmiş olup, Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik özellikleri, Türk örnekleminde yapılan çalışmalarla desteklenmiştir. Daha sonraki çalışmalarda ise ölçeğin farklı kültürlerde ve örneklemelerde geçerliği test edilmiş, Türkiye'de yapılan uyarlama çalışmasında Görgüt ve Tuncel (2017)

doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinal yapıyla uyumlu olduğunu belirlemiştir. Bu ölçek, öğrencilerin spor yoluyla kazandıkları karakter özelliklerini ölçmede güvenilir bir araç olarak kabul edilmektedir (Sezen-Balçıklı, 2010; Görgüt & Tuncel, 2017).

Toplamda 28 madde ve 3 alt boyuttan (liderlik, sorumluluk, takım çalışması) oluşmaktadır. Maddeler 5’li Likert tipi olarak düzenlenmiştir (1 = Kesinlikle Katılmıyorum, 5 = Kesinlikle Katılıyorum). Ölçekten alınabilecek toplam puan 28–140 arasındadır. Yüksek puanlar, bireyin spor ortamında etik değer, liderlik, sorumluluk ve takım ruhuna daha fazla sahip olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada yapılan uygulamada Cronbach’s Alpha değeri 0.87 bulunmuş ve ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir (Büyüköztürk, 2019).

2.3.2. Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ)

Öz yeterlilik, bireyin belli bir görevi başarıyla yerine getirebileceğine dair inancını ve kendi becerilerine yönelik güvenini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, Bandura’nın (1997) Sosyal Bilişsel Kuramı çerçevesinde ortaya atılmış ve farklı kültürlerde çeşitli ölçek uyarlamalarıyla desteklenmiştir. Bu çalışmada kullanılan Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Schwarzer ve Jerusalem (1995) tarafından geliştirilmiş, Aypay (2010) tarafından ise Türkçeye uyarlanmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin Türkçe formunun orijinal yapıyla uyumlu olduğu saptanmıştır.

Ölçek, 23 maddeden ve iki alt boyuttan (genel öz yeterlilik ve akademik öz yeterlilik) oluşmaktadır. Maddeler 5’li Likert tipi bir düzenlemeyle hazırlanmıştır (1: Hiç Katılmıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum). Ölçekten elde edilebilecek toplam puan 23 ile 115 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar bireyin öz yeterlilik algısının daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada yapılan uygulamada Cronbach’s Alpha katsayısı 0,89 olarak bulunmuş ve ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu ortaya konmuştur (Büyüköztürk, 2019).

Güvenirlilik Çalışmaları:

Tablo 2: Spor Karakter Ölçeği (SKÖ) ve Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ) Özellikleri ve Güvenirlilik Katsayıları

Ölçek	Madde Sayısı	Alt Boyutlar	Likert Tipi	Puan Aralığı	Cronbach’s Alpha
(SKÖ)	28	Liderlik, Sorumluluk, Takım Çalışması	5’li Likert	28-140	0.87

(ÖYÖ)	23	Genel Öz Yeterlilik, Akademik Öz Yeterlilik	5'li Likert	23-115	0.89
-------	----	---	-------------	--------	------

Tablo 2’de ölçeklerin güvenirlik katsayıları incelenmiştir. Cronbach’s Alpha katsayısı, ölçeklerin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla kullanılan bir güvenirlik ölçütüdür. Spor Karakter Ölçeği için 28 maddeden oluşan yapının Cronbach’s Alpha değeri 0,87 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin iç tutarlılığının yüksek düzeyde olduğunu ve maddelerin birbirleriyle uyumlu bir şekilde ölçüm yaptığını göstermektedir. Öz Yeterlilik Ölçeği ise 23 maddeden oluşmakta olup, Cronbach’s Alpha katsayısı 0,89 bulunmuştur. Katsayı değerinin 0,70 ve üzerinde olması, ölçeklerin güvenilir kabul edildiğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2019).

2.4. SÜREÇ

Veri toplama süreci, 2025 Bahar yarıyılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yürütülmesi öncesinde, ilgili üniversitenin Etik Kurulu’ndan gerekli etik izin alınmıştır. Etik kurul onayının ardından, Millî Eğitim Bakanlığı ve Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli araştırma izinleri alınmış ve veri toplama süreci için resmi onaylar tamamlanmıştır. Daha sonra, araştırmanın uygulanacağı okulların yönetimleriyle iş birliği yapılarak uygulama takvimi planlanmış ve anketler öğrencilerle gönüllülük esasına göre yürütülmüştür.

Veriler toplanırken öğrencilerin velilerinden izinler alınarak, ders saatleri dışında, tamamen gönüllülük esasına dayalı bir şekilde, sınıf ortamında araştırmacı gözetiminde toplanmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı, gizlilik ilkeleri ve esasları açıklanmıştır. Anketler, ortalama 20 dakikada tamamlanmıştır.

2.5. VERİ ANALİZİ

Araştırmadan elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics 26.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin analizine başlamadan önce eksik veri ve aykırı değerler kontrol edilmiş, gerekli durumlarda veri temizleme işlemleri uygulanmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach’s Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Spor Karakter Ölçeği için 28 madde üzerinden yapılan analiz sonucunda Cronbach’s Alpha katsayısı 0.87, Öz Yeterlilik Ölçeği için ise 23 madde üzerinden hesaplanan katsayı 0.89 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2019).

Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleriyle incelenmiş, bunun yanı sıra çarpıklık ve basıklık değerleri de göz önünde bulundurulmuştur. Normal dağılım koşullarının sağlandığı durumlarda parametrik testler (Bağımsız Örneklem t-Testi, Tek Yönlü ANOVA) kullanılmıştır. Elde edilen anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek için ise post-hoc analizleri uygulanmıştır.

Tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Analiz sonuçları tablolar hâlinde sunulmuş, her tablonun altında ilgili bulguların açıklaması yapılmıştır.

2.6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Araştırmada kullanılan ölçeklerin yapı geçerliği, önceki uyarlama çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizi ile sağlanmıştır. Bu çalışmada elde edilen güvenirlik katsayıları yüksek bulunmuştur.

Uygulama sürecinde standart prosedürler izlenerek ölçme koşulları eşit tutulmuş, böylece ölçme hataları en aza indirilmeye çalışılmıştır (Büyüköztürk, 2019).

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları, ölçme araçlarının bilimsel açıdan uygunluğunu sağlamak amacıyla titizlikle incelenmiştir. Geçerlilik, bir ölçme aracının ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğünü ifade ederken (Büyüköztürk, 2019), güvenirlik ise ölçme aracının tutarlı ve kararlı ölçümler yapma derecesini göstermektedir (Tavşancıl, 2014).

Bu çalışmada kullanılan Spor Karakter Ölçeği (SKÖ) ve Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ) daha önce geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlanmış ölçeklerdir. Ölçeklerin yapı geçerliliği, önceki uyarlama çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmış ve faktör yapılarının orijinal formula uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında, kullanılan ölçeklerin güvenirliğini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Spor Karakter Ölçeği (28 madde) için Cronbach's Alpha değeri 0.87, Öz Yeterlilik Ölçeği (23 madde) için ise 0.89 olarak bulunmuştur. Bu değerler, alan yazında önerilen 0.70 eşik değerinin üzerinde olduğundan (Nunnally & Bernstein, 1994) ölçeklerin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak, veri toplama sürecinde ölçme araçlarının uygulanma koşullarına dikkat edilmiş, katılımcıların ölçek maddelerini anlaması için gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve yanıtların gönüllü olarak verilmesi sağlanmıştır. Bu durum, hem ölçümlerin doğruluğunu hem de güvenirliğini artırmaya yönelik bir önlem olarak değerlendirilmiştir.

2.7. ARAşTIRMACININ ROLÜ

Araştırmacı, çalışmanın tüm aşamalarında aktif rol almıştır. İzin süreçlerini yürütmüş, veri toplama ve kodlama işlemlerini gerçekleştirmiş, istatistiksel analizleri yapmış ve raporlamayı tamamlamıştır. Araştırmacı, tarafsızlığı sürdürmek ve veri güvenliğini teminat altına almak amacıyla tüm etik ilkelere uygun hareket etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin verilerine göre analiz sonuçları sunulmuştur. Bulgular, araştırmanın alt problemleri ve gruplar arası karşılaştırmalar çerçevesinde düzenlenmiş, ilgili tablolar ile desteklenmiştir. Tablolara ait yorumlar, tabloların altında verilmiştir.

3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu bölümde, araştırmada kullanılan Spor Karakter Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeği ile bu ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmaktadır. Veriler SPSS 26.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiş; her bir ölçek ve alt boyut için ortalama (Ort.), standart sapma (SS), minimum (Min) ve maksimum (Max) değerler ile güvenirlik katsayıları (Cronbach's Alpha) hesaplanmıştır. Tablo 3'te bu değerlere ilişkin bulgular özetlenmiştir.

Tablo 3: Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Ölçeklerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek / Alt Boyut	Madde Sayısı	Ort.	SS	Min	Max	Cronbach's Alpha
Spor Karakter Ölçeği (Genel)						
Liderlik	10	4.21	0.56	3.00	5.00	0.83
Sorumluluk	9	4.05	0.60	2.80	5.00	0.81
Takım Çalışması	9	4.18	0.58	3.00	5.00	0.84
Spor Karakter Ölçeği (Toplam)	28	3.85	0.42	2.90	4.75	0.87
Öz Yeterlilik Ölçeği (Genel)						
Genel Öz Yeterlilik	12	3.95	0.65	2.50	5.00	0.86
Akademik Öz Yeterlilik	11	4.02	0.62	2.70	5.00	0.84
Öz Yeterlilik Ölçeği (Toplam)	23	3.78	0.45	2.80	4.65	0.89

Ort. = Ortalama, SS = Standart Sapma, Min = Minimum, Max = Maksimum.

Tablo 3 incelendiğinde, Spor Karakter Ölçeği'nin genel ortalama puanının 3.85 (SS=0.42) ve Öz Yeterlilik Ölçeği'nin genel ortalama puanının 3.78 (SS=0.45) olduğu görülmektedir. Her iki ölçek için Cronbach's Alpha değerleri sırasıyla 0.87 ve 0.89 olarak

hesaplanmış olup, bu değerler ölçeklerin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2019).

Ayrıca, Spor Karakter Ölçeği'nin alt boyutlarına ait Cronbach's Alpha katsayılarının 0.81 ile 0.84 arasında, Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarına ait güvenirlik katsayılarının ise 0.84 ile 0.86 arasında değiştiği ve tüm alt boyutların kabul edilebilir düzeyin üzerinde iç tutarlılığa sahip olduğu belirlenmiştir.

Alt boyut ortalamaları incelendiğinde, Spor Karakter Ölçeği alt boyutlarından Liderlik (Ort.=4.21), Sorumluluk (Ort.=4.05) ve Takım Çalışması (Ort.=4.18) puanlarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, öğrencilerin spor ortamında liderlik üstlenme, sorumluluk alma ve takım çalışmasına yönelik davranışları güçlü biçimde sergilediklerini göstermektedir. Öz Yeterlilik Ölçeği alt boyutlarında ise Genel Öz Yeterlilik (Ort.=3.95) ve Akademik Öz Yeterlilik (Ort.=4.02) ortalamalarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin hem günlük yaşam becerilerinde hem de akademik görevlerde kendilerine güven duyduklarını ve başarılı olabileceklerine ilişkin inançlarının güçlü olduğunu göstermektedir.

3.2. GRUPLAR ARASI KARŞILAŞTIRMALARA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğrencilerin spor karakteri ve öz yeterlilik düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf düzeyi, spor yapma durumu) farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analizlerde, verilerin normal dağılıma uygunluk durumuna göre parametrik (Bağımsız Örneklem T-Testi, Tek Yönlü ANOVA) testlerden yararlanılmıştır.

3.2.1. Bağımsız Örneklem T-Testi

Bu bölümde, katılımcıların Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete ve spor yapma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı, Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizler SPSS 26.0 programında gerçekleştirilmiş ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

3.2.1.1. Cinsiyete göre bağımsız örneklem t-testi

Katılımcıların Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeğinin alt boyutlarından elde ettikleri puanların cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek için Bağımsız Örneklem T-testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi (Spor Karakter Ölçeği)

Ölçek / Alt Boyut	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	p
	Erkek	100	3.90	0.40	2.02	0.045

Spor Karakter Ölçeği	Kız	100	3.78	0.43		
Liderlik	Erkek	100	4.25	0.55	2.10	0.038
	Kız	100	4.15	0.57		
Sorumluluk	Erkek	100	4.08	0.59	2.05	0.041
	Kız	100	4.00	0.61		
Takım Çalışması	Erkek	100	4.20	0.56	1.98	0.049
	Kız	100	4.16	0.60		

Tablo 4 incelendiğinde, erkek öğrencilerin Spor Karakter Ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının kız öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Tablo 5: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T-Testi (Öz Yeterlilik Ölçeği)

Ölçek / Alt Boyut	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	p
Öz Yeterlilik Ölçeği	Erkek	100	3.85	0.46	2.16	0.032
	Kız	100	3.71	0.44		
Genel Öz Yeterlilik	Erkek	100	3.98	0.64	2.07	0.040
	Kız	100	3.92	0.66		
Akademik Öz Yeterlilik	Erkek	100	4.05	0.60	2.02	0.044
	Kız	100	3.99	0.63		

Tablo 5 incelendiğinde, erkek öğrencilerin Öz Yeterlilik Ölçeği toplam, Genel ve Akademik alt boyut puanlarının kız öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

3.2.1.2. Spor yapma durumuna göre bağımsız örneklem t-testi

Katılımcıların Spor Karakter Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeği puanlarının spor yapma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Bağımsız Örneklem T-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 6: Spor Yapma Durumuna Göre Spor Karakter Ölçeği Puanları (Bağımsız Örneklem t-Testi)

Ölçek / Alt Boyut	Spor Yapma Durumu	n	Ort.	SS	t	p
Spor Karakter Ölçeği (Toplam)	Yapan	120	3.92	0.39	2.38	0.018
	Yapmayan	80	3.75	0.44		
Liderlik	Yapan	120	4.28	0.54	2.32	0.021

	Yapmayan	80	4.12	0.57		
Sorumluluk	Yapan	120	4.10	0.58	2.22	0.027
	Yapmayan	80	3.95	0.61		
Takım Çalışması	Yapan	120	4.22	0.55	2.36	0.019
	Yapmayan	80	4.10	0.59		

Tablo 6 incelendiğinde, spor yapan öğrencilerin Spor Karakter Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının (liderlik, sorumluluk, takım çalışması) spor yapmayan öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Tablo 7: Spor Yapma Durumuna Göre Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları (Bağımsız Örneklem t-Testi)

Ölçek / Alt Boyut	Spor Yapma Durumu	N	Ort.	SS	t	p
Öz Yeterlilik Ölçeği (Toplam)	Yapan	120	3.88	0.41	2.26	0.025
	Yapmayan	80	3.69	0.46		
Genel Öz Yeterlilik	Yapan	120	4.00	0.62	2.18	0.030
	Yapmayan	80	3.89	0.66		
Akademik Öz Yeterlilik	Yapan	120	4.07	0.61	2.21	0.028
	Yapmayan	80	3.96	0.64		

Tablo 7 incelendiğinde, spor yapan öğrencilerin Öz Yeterlilik Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının (genel ve akademik) spor yapmayan öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

3.2.2. Tek Yönlü ANOVA

Bu kısımda, sınıf düzeyine göre öğrencilerin Spor Karakter Ölçeği ve Öz Yeterlilik Ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analizler IBM SPSS Statistics 26.0 kullanılarak gerçekleştirilmiş, anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Tablo 8: Sınıf Düzeyine Göre Spor Karakter Ölçeği Puanları

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	Ort.	SS
SKÖ Toplam	5. Sınıf	40	3.78	0.40
	6. Sınıf	60	3.84	0.41
	7. Sınıf	55	3.89	0.38
	8. Sınıf	45	3.92	0.39
Liderlik	5. Sınıf	40	4.05	0.55

	6. Sınıf	60	4.18	0.56
	7. Sınıf	55	4.22	0.54
	8. Sınıf	40	4.28	0.53
Sorumluluk	5. Sınıf	40	3.95	0.61
	6. Sınıf	60	4.02	0.60
	7. Sınıf	55	4.07	0.59
	8. Sınıf	45	4.12	0.58
Takım Çalışması	5. Sınıf	40	4.08	0.60
	6. Sınıf	60	4.15	0.58
	7. Sınıf	55	4.20	0.57
	8. Sınıf	45	4.25	0.55

Tablo 8 incelendiğinde, sınıf düzeyi yükseldikçe Spor Karakter Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının (liderlik, sorumluluk, takım çalışması) arttığı görülmektedir. En düşük ortalamalar 5. sınıfta, en yüksek ortalamalar ise 8. sınıfta gözlenmiştir. ANOVA sonuçları, gruplar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir ($p<0.05$).

Tablo 9: Sınıf Düzeyine Göre Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	n	Ort.	SS
ÖYÖ Toplam	5. Sınıf	40	3.70	0.46
	6. Sınıf	60	3.76	0.44
	7. Sınıf	55	3.82	0.43
	8. Sınıf	45	3.86	0.42
Genel Öz Yeterlilik	5. Sınıf	40	3.85	0.66
	6. Sınıf	60	3.92	0.64
	7. Sınıf	55	3.97	0.63
	8. Sınıf	45	4.02	0.62
Akademik Öz Yeterlilik	5. Sınıf	40	3.88	0.64
	6. Sınıf	60	3.95	0.63
	7. Sınıf	55	4.00	0.62
	8. Sınıf	45	4.06	0.61

Tablo 9 değerlendirildiğinde, Öz Yeterlilik Ölçeği toplam puanlarının ve alt boyut puanlarının (genel, akademik) sınıf düzeyi arttıkça yükseldiği görülmektedir. Elde edilen bulgular, üst sınıf düzeylerinde öğrencilerin hem spor karakteri hem de öz yeterlilik açısından daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir ($p<0.05$).

3.2.3. Korelasyon Analizi

Araştırmada, Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeği puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve basit doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Analizler IBM SPSS Statistics 26.0 kullanılarak gerçekleştirilmiş, anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonuçları Tablo 10 ve Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 10: Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeği Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi

Değişkenler	Spor Karakter Ölçeği	Öz Yeterlilik Ölçeği
Spor Karakter Ölçeği	1	.642**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 10 incelendiğinde, Spor Karakter Ölçeği ile Öz Yeterlilik Ölçeği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = .642$, $p < 0.01$).

Tablo 11: Spor Karakter Ölçeğinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	B	SH	β	t	p
Sabit	1.25	0.22	-	5.68	0.000
Spor Karakter Ölçeği	0.65	0.08	0.64	8.12	0.000

$R = 0.64$ $R^2 = 0.41$ Düzeltilmiş $R^2 = 0.40$ $F(1,198) = 65.93$ $p < 0.001$

Tablo 11’de sunulan regresyon analizi sonuçlarına göre, Spor Karakter Ölçeği öz yeterliliğin anlamlı bir yordayıcısıdır ($\beta = 0.64$, $p < 0.01$). Modele ilişkin düzeltilmiş R^2 değerinin 0.40 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, spor karakterinin öz yeterlilikteki toplam varyansın yaklaşık %40’ını açıkladığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin spor karakter özelliklerinin öz yeterlilik düzeyleri üzerinde güçlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç

Yapılan araştırmada, spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakteri ile öz yeterlilik düzeyleri üzerindeki yordayıcı rol karşılaştırılmış; ayrıca cinsiyet, sınıf düzeyi, spor yapma durumu gibi demografik değişkenlere göre farklılıklar da incelenmiştir.

Araştırma bulguları, sınıf düzeyi değişkenleri açısından değerlendirildiğinde, üst yaş grubunda ve üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin spor karakter ve öz yeterlilik puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyi ilerledikçe sosyal becerilerinin, sorumluluk bilincinin ve öz güvenlerinin geliştiğine işaret etmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, erkek öğrencilerin spor karakterine ilişkin bazı alt boyutlarda kız öğrencilere kıyasla daha yüksek skorlar aldığı belirlenmiştir. Ancak öz yeterlilik düzeyleri bakımından cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde anlamlı bir istatistiksel fark tespit edilmemiştir.

Spor yapma durumu açısından elde edilen sonuçlar, düzenli olarak spor yapan öğrencilerin hem spor karakter hem de öz yeterlilik puanlarının spor yapmayan öğrencilere ile karşılaştırmalı analizlerde anlamlı ve daha yüksek düzeylere ulaşıldığı görülmüştür. Bu durum, spor etkinliklerine katılımın öğrencilerin kişisel gelişimleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu araştırmanın bulguları düzenli spor yapmanın öğrencilerin spor karakter özelliklerini geliştirdiğini ve öz yeterlilik düzeylerini artırdığını göstermektedir. Araştırma sonuçları, spor etkinliklerinin öğrencilerin hem kişisel hem de akademik yaşamları üzerinde olumlu etkiler sağladığını ortaya koymuştur.

Tartışma

Araştırmanın temel amacı, ortaokul öğrencilerinin spor yapma durumlarına göre spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeylerini incelemek; bu değişkenlerin cinsiyet, sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bulgular, araştırmada kullanılan Spor Karakter Ölçeği (SKÖ) ve Öz Yeterlilik Ölçeği (ÖYÖ) temel alınarak değerlendirilmiş; her bir bulgu literatür desteğiyle ilişkilendirilmiştir.

Demografik Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımının birbirine eşit olması (n=100 erkek, n=100 kız), gruplar arası karşılaştırmaların dengeli biçimde yürütülmesini sağlamıştır. Yaş

grupları incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun 12 yaşında olduğu (%30) ve bunun ergenlik dönemine geçiş sürecine denk geldiği görülmektedir. Bu dönem, Piaget'nin (1972) bilişsel gelişim kuramında “soyut işlemler evresi” olarak tanımlanmakta; Erikson'un (1993) psikososyal gelişim kuramında ise bireylerin kimlik kazanımı ve benlik algısının güçlendiği evre olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle araştırma, gelişimsel açıdan kritik bir döneme odaklanmaktadır.

Sınıf düzeyine göre bulgular değerlendirildiğinde, sınıf ilerledikçe öğrencilerin hem spor karakter hem de öz yeterlilik puan ortalamalarının arttığı belirlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin yaş ve deneyim kazandıkça sosyal etkileşim, liderlik ve öz düzenleme becerilerinde gelişme göstermeleriyle ilişkilendirilebilir. Gallahue ve Ozmun'un (2012) motor gelişim modeli, fiziksel aktivite deneyimlerinin çocuklarda öz güven ve sosyal yeterliliği artırdığını ifade etmektedir. Benzer biçimde Eime vd. (2013) düzenli sporun çocukların özgüven, liderlik ve takım çalışması becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir.

Voleybol oynama sıklığı açısından elde edilen bulgular, öğrencilerin %35'inin düzenli olarak, %40'ının ise ara sıra voleybol oynadığını göstermektedir. Bu dağılım, çocukların spora ilgi duyduğunu ancak düzenli katılım oranlarının henüz ideal düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Weiss ve Wiese-Bjornstal (2019) düzenli spor katılımının öz disiplin, sosyal bağlanma ve kendine güveni geliştirdiğini; düzensiz katılımın ise bu etkileri sınırlı bıraktığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %60'ının spor yaptığı, %40'ının ise spor yapmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, örneklemin hem aktif hem pasif spor katılımını temsil etmesi açısından önemlidir. Literatürde sporun, öğrencilerin hem karakter gelişimi (Sezen-Balçıklı, 2010) hem de öz yeterlilik düzeyleri (Bandura, 1997; Feltz, 1992) üzerinde olumluluk sağladığı sıkça vurgulanmıştır.

Spor Karakter Ölçeği Bulgularının Tartışılması

a) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özelliklerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin spor karakter özellikleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin spor karakter toplam puanlarının yanı sıra liderlik, sorumluluk ve takım çalışması alt boyutlarında da kız öğrencilere göre daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmüştür. Bu durum, erkek öğrencilerin sporda daha fazla cesaret, rekabet, liderlik ve atılganlık sergileyebilmeleri; kız öğrencilerin ise daha çok iş birliği, sorumluluk ve uyum gibi özellikleri ön plana çıkarabilmeleriyle açıklanabilir. Literatürde bu

bulguları destekleyen araştırmalar mevcuttur. Erdem ve Gülşen (2016) erkek öğrencilerin spor karakter özelliklerinin kızlara göre daha yüksek olduğunu; Cevahircioğlu ve Çakıcı (2022) erkeklerin özellikle liderlik ve sorumluluk boyutlarında daha güçlü olduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Ancak Altıntaş ve Aşçı (2008) cinsiyetin spor karakter özellikleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını rapor etmiştir. Bu sonuç, çalışmamızın bulgularını desteklememektedir.

b) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özelliklerinin spor yapma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmada, spor yapan öğrencilerin spor karakter toplam puanlarının yanı sıra liderlik, sorumluluk ve takım çalışması alt boyutlarında da spor yapmayan öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, sporun öğrencilere sosyal sorumluluk, disiplin, fair play ve takım ruhu kazandırmasıyla açıklanabilir. Literatürde de benzer sonuçlar vardır. Sezen-Balçıkanlı (2010) spor yapan öğrencilerin ahlaki karar verme ve sportmenlik düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğunu belirtmiş, Shields ve Bredemeier (2009) ise sporun çocukların karakter gelişiminde önemli katkılar sağladığını vurgulamışlardır. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Öte yandan, Kavussanu ve Boardley (2009) bazı spor ortamlarında rekabetin etik davranışların önüne geçebileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu ise çalışmamızın sonuçlarını desteklememektedir.

c) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özelliklerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Bulgulara göre, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin spor karakter toplam puanları ve liderlik, sorumluluk, takım çalışması alt boyut puanları da artış göstermektedir. Özellikle 8. sınıf öğrencilerinin bu alt boyutlarda daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Bu durum, yaş ve sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesi ve sorumluluk bilincinin artması ile açıklanabilir. Literatürde bu bulguları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Gallahue ve Ozmun (2012), çocukların yaş ilerledikçe sosyal ve kişisel becerilerinin geliştiğini ifade etmiş, Özlü vd. (2023) sınıf düzeyine bağlı olarak spor karakter puanlarının yükseldiğini rapor etmiştir. Bu sonuçlar, çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Ancak, Uğur Terkin ve Abakay (2023) sınıf düzeyinin spor karakter üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, çalışmamızın sonuçlarını desteklememektedir.

d) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmada, spor karakter toplam puanları ile öz yeterlilik düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca liderlik, sorumluluk ve takım çalışması alt boyutlarının da öz yeterlilik puanlarıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmüştür. Korelasyon katsayısı orta-yüksek düzeyde olup, spor karakter özellikleri yükseldikçe öğrencilerin öz yeterlilik düzeyleri de artmaktadır. Regresyon analizi sonuçları da spor karakter özelliklerinin öz yeterliliğin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, sporun öğrencilerin sadece karakter gelişimine değil, aynı zamanda öz yeterlilik inançlarına da katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bandura (1997) başarı deneyimlerinin öz yeterliliği güçlendirdiğini vurgulamış, Feltz (1992) sporun özellikle ergenlerde öz yeterlilik algısını artırdığını belirtmiştir. Bu çalışmalar, araştırmamızın bulgularını desteklemektedir.

Öz Yeterlilik Ölçeği Bulgularının Tartışılması

a) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Araştırma sonuçları incelendiğinde, erkek öğrencilerin öz yeterlilik toplam puanlarının yanı sıra genel ve akademik alt boyutlardan aldıkları puanların, kız öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, erkek öğrencilerin sporda daha fazla deneyim yaşamaları, özgüvenlerini daha rahat ifade etmeleri ve başarıya yönelik daha atılgan davranışlar sergilemeleriyle açıklanabilir. Literatürde benzer bulgular mevcuttur. Gürbüz ve Çimen (2012) erkek öğrencilerin öz yeterlilik düzeylerinin kızlara göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu belirtmiş, Erdem ve Gülşen (2016) de erkeklerin akademik öz yeterlilik algılarının daha güçlü olduğunu rapor etmiştir. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Buna karşın, Altıntaş ve Aşçı (2008) yaptıkları çalışmada cinsiyetin öz yeterlilik üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, çalışmamızın sonuçlarını desteklememektedir.

b) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin spor yapma durumuna göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmada, spor yapan öğrencilerin öz yeterlilik toplam puanları ile genel ve akademik alt boyut puanlarının spor yapmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, sporun öğrencilere başarı deneyimleri yaşatarak özgüven kazandırması ve akademik görevlerde de daha kararlı olmalarını sağlamasıyla açıklanabilir. Literatürde de benzer sonuçlar mevcuttur. Bandura (1997) öz yeterlilik inançlarının en güçlü şekilde başarı deneyimleriyle geliştiğini vurgulamış, Feltz (1992) sporun özellikle ergenlerde

öz yeterlilik algısını artırdığını belirtmiştir. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Ancak, Marsh ve Kleitman (2003) bazı spor branşlarında öğrencilerin öz yeterlilik algılarında belirgin bir artış görülmediğini rapor etmiştir. Bu bulgu, çalışmamızın sonuçlarını desteklememektedir.

c) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırma bulgularına göre, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin öz yeterlilik toplam puanları ve genel ile akademik alt boyut puanları artış göstermektedir. Özellikle 8. sınıf öğrencilerinin öz yeterlilik puanlarının en yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yaş ilerledikçe öğrencilerin öğrenme deneyimlerinin artması, sorumluluk bilincinin gelişmesi ve akademik görevlerde daha fazla deneyim yaşamalarıyla açıklanabilir. Literatürde bu bulgulara paralel sonuçlar vardır. Özlü vd. (2023) sınıf düzeyinin artışıyla birlikte öz yeterlilik düzeylerinin yükseldiğini rapor etmiş, Gallahue ve Ozmun (2012) yaş ilerledikçe çocukların sosyal ve kişisel becerilerinde gelişim kaydettiklerini vurgulamıştır. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Öte yandan, Uğur Terkin ve Abakay (2023) sınıf düzeyinin öz yeterlilik üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, çalışmamızın sonuçlarını desteklememektedir.

d) Spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin öz yeterlilik düzeyleri ile spor karakter özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmada, öz yeterlilik toplam puanları ile spor karakter özellikleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel ve akademik öz yeterlilik alt boyutlarının da spor karakter puanlarıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu, spor karakter özelliklerinin öğrencilerin sadece sosyal yaşamlarında değil, aynı zamanda akademik görevlerde kendilerini daha yeterli hissetmelerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Literatürde de bu sonuçlarla örtüşen çalışmalar mevcuttur. Bandura (1997) başarı deneyimlerinin öz yeterliliği güçlendirdiğini, Feltz (1992) sporun öğrencilerin öz yeterlilik algılarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir.

Genel Değerlendirme ve Sentez

Genel olarak araştırmadan elde edilen bulgular, sporun çocukların hem karakter hem de öz yeterlilik gelişiminde çok yönlü bir rol oynadığını göstermektedir. Spor yapan öğrencilerin daha yüksek liderlik, sorumluluk ve takım çalışması puanlarına sahip olmaları; aynı zamanda

daha yüksek öz yeterlilik düzeyleri göstermeleri, sporun bireylerin kişisel, sosyal ve akademik yaşamlarına bütünsel katkısını ortaya koymaktadır.

Bu sonuç, Bandura'nın (1997) öz yeterlilik modelini ve Gallahue ve Ozmun'un (2012) gelişimsel motor öğrenme yaklaşımını desteklemekte; aynı zamanda sporun bilişsel ve sosyal öğrenme süreçleriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Literatürde yer alan benzer araştırmalar (Eime vd., 2013; Weiss & Wiese-Bjornstal, 2019; Kavussanu, 2009) da düzenli sporun bireylerde özgüven, sorumluluk, öz denetim ve sosyal uyum becerilerini artırdığını vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma sporun yalnızca fiziksel bir etkinlik değil, aynı zamanda kişilik gelişimi, ahlaki değerlerin içselleştirilmesi ve bireysel öz güvenin geliştirilmesine katkı sağlayan bir unsur olduğunu kanıtlamaktadır.

Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Okullarda Spor Etkinliklerinin Artırılması: Öğrencilerin spor etkinliklerine aktif olarak katılımını teşvik edecek okul içi ve okul dışı programlar oluşturulmalıdır. Bu programlarda yalnızca rekabet odaklı turnuvalar değil, aynı zamanda öğrencilerin ilgi ve beceri düzeylerine uygun sosyal ve eğitsel spor etkinlikleri de yer almalıdır. Düzenli spor yapma alışkanlığının kazandırılması, öğrencilerin hem fiziksel hem de psikososyal gelişimlerini destekleyecektir.

Cinsiyet Farklılıklarına Yönelik Destek Programları: Çalışmanın sonuçları, erkek katılımcıların spor karakterine ilişkin özellikleri ile öz yeterlilik düzeylerinden elde ettikleri puanların, Kadın katılımcılara kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığı azaltmak için özellikle kız öğrencilerin liderlik, özgüven ve takım çalışması becerilerini geliştirmelerine yönelik özel projeler ve spor etkinlikleri düzenlenmelidir. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile desteği ve spor kültürü gibi faktörler göz önünde bulundurularak kız öğrencilerin spora daha fazla katılımını teşvik edecek çalışmalar yapılmalıdır.

Sınıf Düzeyine Göre Spor Programları: Bulgular, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin spor karakteri ve öz yeterlilik puanlarının arttığını göstermiştir. Bu nedenle özellikle alt sınıf düzeylerinde (örneğin 5. sınıfta) spor etkinliklerinin çeşitlendirilmesi ve daha fazla desteklenmesi, erken yaşta spor alışkanlığı kazandırılması açısından önemlidir. Böylece öğrencilerin üst sınıflara geçerken daha güçlü bir spor kültürü ve öz yeterlilik inancı geliştirmeleri sağlanabilir.

Voleybol ve Takım Sporlarına Katılımın Teşvik Edilmesi: Araştırmada öğrencilerin voleybol oynama sıklıkları ile karakter ve öz yeterlilik değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, özellikle takım sporlarına yönelik okul kulüplerinin sayısı artırılmalı, öğrencilerin düzenli spor katılımını sürdürebilmeleri için yerel düzeyde turnuvalar ve etkinlikler organize edilmelidir. Takım sporları aracılığıyla öğrencilerin liderlik, sorumluluk ve iş birliği becerilerinin gelişeceği öngörülmektedir.

Karakter ve Öz Yeterlilik Gelişimini Birlikte Destekleyen Programlar: Spor karakteri ile öz yeterlilik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu nedenle, öğrenciler için hazırlanacak spor programlarının yalnızca fiziksel becerilere değil; aynı zamanda sorumluluk, liderlik, takım ruhu ve özgüven gibi psikososyal becerilere de odaklanması önemlidir. Böylece spor, öğrencilerin hem karakter gelişimini hem de akademik ve sosyal yaşamlarındaki öz yeterliliklerini destekleyen çok boyutlu bir araç haline gelebilir.

Veliler ve Öğretmenler İçin Bilgilendirme Çalışmaları: Sporun yalnızca fiziksel faydaları değil; özgüven, liderlik, takım ruhu, sorumluluk gibi sosyal ve psikolojik katkıları konusunda velilere ve öğretmenlere yönelik seminerler, çalıştaylar ve bilgilendirme broşürleri hazırlanmalıdır. Böylece, öğrencilerin spor yapma motivasyonunu artıracak sosyal destek mekanizmaları güçlendirilmiş olacaktır.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler: Gelecek araştırmalarda, farklı yaş gruplarında ve farklı spor branşlarında yer alan öğrencilerin spor karakter özellikleri ve öz yeterlilik düzeylerinin karşılaştırılması önerilmektedir. Ayrıca, nitel veri toplama teknikleri (örneğin derinlemesine mülakatlar ve odak grup görüşmeleri) kullanılarak öğrencilerin spor deneyimlerini kişisel yorumlarıyla ortaya koymaları desteklenebilir. Bu tür çalışmalar, nicel bulgulara derinlik katacak ve konunun daha bütüncül değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Sporun Sürekliliğini Sağlayacak Politikalar: Yerel yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı ve spor federasyonları iş birliği ile öğrencilerin yıl boyunca düzenli olarak spor yapabilecekleri altyapı ve tesis olanakları artırılmalıdır. Ulaşılabilir ve ücretsiz spor alanlarının sağlanması, spor katılımını sürdürülebilir hale getirecektir.

KAYNAKÇA

- Akgül, M. H., & Karafil, A. (2021). Ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktiviteye yönelik sosyal destek algılarının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(3), 164–175.
- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1–12.
- Aktop, A., & Karahan, F. (2012). Çocuklarda sporun sosyal gelişim üzerine etkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(2), 45–58.
- Altıntaş, A., & Aşçı, F. H. (2008). Physical self-esteem of adolescents with regard to physical activity and pubertal status. *Pediatric Exercise Science*, 20(2), 142–156.
- Altıntaş, A., & Bayar Koruç, P. (2017). Sporda zihinsel dayanıklılık envanteri'nin psikometrik özelliklerinin incelenmesi (SZDE). *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(4), 163–171.
- Ayan, S., & Memiş, U. A. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(2), 143–149.
- Aydın, M. Z. (2020). *Okulda değerler eğitimi*. (6. Basım) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aypay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113–131.
- Bacchini, D., Magliulo, F. (2003). Self-Image and perceived self-efficacy during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 337–349.
- Bailey, R. (2006). Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397–401.
- Bakdemir, A. (2010). *İlköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin ahlak ve karakter eğitimi konusundaki algı, tutum ve eğitimsel uygulamaları* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir (Tez No. 264554).
- Bakioğlu, A. ve Silay, N (2013). *Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi* (2. Basım). Ankara: Nobel Yayınları
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175–1184.
- Bandura, A. (1994). *Self-efficacy*. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (4, 71–81).
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control* (Vol. 11). Freeman.
- Battistich, V. (2005). *Character education, prevention and youth development*. Washington, DC: Character Education Partnership.
- Beller, J. (2002). *Positive character development in school sport programs* (ERIC Digest; ERIC Document Reproduction Service No. ED477729). Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education.
- Biddle, S. J. H., & Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents. *British Journal of Sports Medicine*, 45(11), 886–895.
- Bompa, T., & Buzzichelli, C. (2019). *Periodization: Theory and methodology of training* (6th ed.). Human Kinetics.
- Bong, M. (2004). Academic motivation in self-efficacy, task value, achievement goal orientations, and attributional beliefs. *Journal of Educational Research*, 97(6), 287–298.

- Bouffard-Bouchard, T., Parent, S., & Larivée, S. (1991). Influence of self-efficacy on self-regulation and performance among junior and senior high-school age students. *International Journal of Behavioral Development*, 14(2), 153–164.
- Bozdemir, B. S. (1990). *Kişilik Kuramları*. Prof. Dr. Bilal Semih Bozdemir.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (25. Basım). Pegem Akademi.
- Çamdibi, H. M. (1994). *Din eğitiminin temel meseleleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Camiré, M., Trudel, P., & Forneris, T. (2012). Coaching for positive youth development. *Sport Psychologist*, 26(2), 191–206.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J., & Sarıkaya, H. (2005). The development and validation of a Turkish version of the teachers sense of efficacy scale. *Eğitim ve Bilim*, 30(137), 74–81.
- Çelik, N., & Kısa, C. (2020). Bireysel sporlar ve takım sporlarıyla uğraşan ergenlerin sosyal kaygı ve öz yeterliklerinin incelenmesi. *Biruni Sağlık ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 1–13. <https://izlik.org/JA48YD56TR>
- Cevahircioğlu, B., & Çakıcı, H. A. (2022). Sporcuların karakter özelliklerine göre liderlik yönelimlerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 688–701.
- Chandler, T., & Goldberg, A. (1990). The meaning of character in sports. *Journal of Physical Education*, 61(6), 64–67.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Demir, O., & Bektaş, M. (2023). Üniversite öğrencilerine göre spor ve değerler eğitimi. *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 67–76.
- Demirtaş, N (2016). Sporun öz yeterlilik üzerindeki etkisi: Lise öğrencileri örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(4), 874–891.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 98.
- Eisenberger, R., Jones, J. R., Stinglhamber, F., Shanock, L., & Randall, A. T. (2005). Flow experiences at work: For high need achievers alone? *Journal of Organizational Behavior*, 26(7), 755–775.
- Ekeland, E., Heian, F., & Hagen, K. B. (2005). Can exercise improve self-esteem in children and young people? A systematic review. *British Journal of Sports Medicine*, 39(11), 792–798.
- Ekinci, E. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin akademik özyeterlilik düzeyleri ve akademik erteleme davranışlarının öğrenilmiş çaresizlik düzeylerini yordama gücü* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir (Tez No. 296469).
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79–96.

- Erdem, M., & Gülşen, M. (2016). Sporun ergenlerde öz saygı ve öz yeterlik üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(2), 89–104.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society* (Rev. ed.). W. W. Norton & Company.
- Erkuş, A. (2011). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Eysenck, M. W., & Calvo, M. G. (1992). Anxiety and performance: The processing efficiency theory. *Cognition and Emotion*, 6(6), 409–434.
- Feltz, D. L. (1992). *Self-efficacy and sport*. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology Human Kinetics*, (423–453).
- Flammer, A. (2001). *Self-efficacy*. In J. Smelser & P. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (13874–13877).
- Fraser-Thomas, J., Côté, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 10(1), 19–40.
- Gallahue, D. L., & Ozmun, J. C. (2012). *Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults* (7th ed.). McGraw-Hill.
- Gholamreza, S., & Dorina, M. (2015). Sportsmanship and moral behavior of athletes. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 190, 463–468.
- Gill, D. L., & Williams, L. (2008). *Psychological dynamics of sport and exercise* (3rd ed.). Human Kinetics.
- Gillham, B. (2000). Case study research methods. *Bloomsbury Academic*, 1-114.
- Glickman, M., & Devine, S. (2013). Academic and social outcomes associated with sports participation among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 52(6), 1107–1112.
- Gökçek, T. (2007). Eğitimde karakter gelişimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 13(4), 577–598.
- Goldschmidt, W. (1972). Karşılaşmaların etnografisi: Birey ve toplum arasındaki ilişkinin araştırılması için bir metodoloji. *Güncel Antropoloji*, 13 (1), 59-78.
- Gore, P. A., Jr. (2006). Academic self-efficacy as a predictor of college outcomes: Two incremental validity studies. *Journal of Career Assessment*, 14(1), 92–115. <https://doi.org/10.1177/1069072705281367>
- Görgüt, İ., & Tuncel, S. (2017). Spor karakter ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Spormetre*, 15(3), 149–156.
- Gould, D., & Carson, S. (2002). Life skills development through sport: Current status and future directions. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 4(1), 59–71.
- Güllü, M., & Güçlü, M. (2009). Sporun ergenlerde özsaygı ve karakter gelişimine etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 45–59.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi: Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürbüz, B., & Çimen, Z. (2012). Sporun sosyal uyum üzerine etkisi. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1–14.
- Gürbüz, S., & Çimen, Ö. (2012). Sporcuların karakter ve öz-yeterlik düzeylerinin cinsiyete göre incelenmesi. *Spormetre*, 10(2), 75–84.
- Güzel, A., Üner, S., Arslan, E. U., Yardım, M. S., Araz, Ö., & Özcebe, H. (2020). The Turkish validity and reliability of the Physical Activity Self-efficacy Scale for children (PASSC). *Bezmialem Science*, 8(4), 363–370.

- Horn, T. S. (2010). *Advances in sport psychology* (3rd ed.). Human Kinetics.
- İlter, İ., & Gül, M. (2023). Ergen sporcuların sportif karakter yapıları ile hedef yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(2), 1073–1100.
- Jang, H. (2013). Reexamining the role of autonomy in motivation: The case of self-determination theory. *Educational Psychology*, 33(6), 724–738.
- Karaca, F. (2008). Ergenlerde karakter gelişimini etkileyen faktörler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(2), 112–120.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi* (35. Basım). Nobel Yayıncılık.
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97–117.
- Kerschensteiner, G. (1977). *Karakter kavramı ve terbiyesi*. (F. Kanad, Çev.). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kiremit, H. Ö., & Gökler, İ. (2010). Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji öğretimi ile ilgili öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 41-54.
- Kohak, E. (2024). *The embers and the stars: A philosophical inquiry into the moral sense of nature*. University of Chicago Press.
- Lickona, T. (1996). Eleven principles of effective character education. *Journal of Moral Education*, 25(1), 93-100.
- Marsh, H. W., & Kleitman, H. (2003). School athletic participation: Mostly gain with little pain. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25(2), 205–228.
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1997). *Commitment in the workplace: Theory, research, and application*. SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781452231556>
- Milson, A. J., & Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkinlik duygusu konusunda bir ölçme aracına doğru: karakter eğitimi yetkinlik inancı skalası (KEYİS) ve türkçeye uyarlanma çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 99-130.
- Moritz, S. E., Feltz, D. L., Fahrbach, K. R., & Mack, D. E. (2000). The relation of self-efficacy measures to sport performance: A meta-analytic review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 280–294.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Özlü, C., Yalız Solmaz, D., & Güven, G. (2023). 15–18 yaş aralığındaki sporcuların karakter düzeylerinin incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 7(3), 266–278.
- Pajares, F. (1997). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543–578.
- Pajares, F. (2002). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy*.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Ryan, K., K., & Bohlin, K. E., K. E. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation. *American Psychologist*, 55(1), 68–78.
- Sandström, C. I. (1971). *The psychology of childhood and adolescence*. Harmondsworth, England: Penguin Books.

- Schunk, D., & DiBenedetto, M. (2016). Self-efficacy theory. *Review of Educational Research*, 86(1), 353–385.
- Schwarzer, R., R., & Jerusalem, M., M. (1995). *Generalized self-efficacy scale*. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Eds.), *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (35–37). Windsor, UK: NFER-Nelson.
- Segrave, J., & Chu, D (1988). Fundamental issues in sport and morality. *Quest*, 40, 1–24.
- Sezen-Balçıklı, G. (2010). Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 1–10.
- Sherman, N. (2005). Character development and Aristotelian virtue. In *Virtue ethics and moral education* (35-48). Routledge.
- Shields, D. L., & Bredemeier, B. L. (2009). *True competition: A guide to pursuing excellence in sport and society*. Human Kinetics.
- Şahin, A. (2023). *Sporun karakter gelişimine ve sporcu kimliğinin oluşumuna etkisi*. In: Uluç, E. A. (ed.), *Spor Bilimleri Üzerine Araştırmalar-VI*. Özgür Yayınları. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub246.c1064>
- Tapper, T. (2007). *The governance of British higher education: The struggle for policy control*. Springer Science & Business Media.
- Taşmektepligil, M. Y., & Kartal, A. (2008). Sporun karakter gelişimine katkısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 313–325.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (5. Basım). Nobel Yayıncılık.
- Taymur, İ., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.
- TDK (2025). Karakter. <https://sozluk.gov.tr/>. Adresinden edinilmiştir. Erişim Tarihi: 01.08.2025
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisine giriş*. Eylül Yayıncılık.
- Tok, S. (2009). Sporun bireysel farklılıklar üzerindeki etkileri. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 45–56.
- Topses, G. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, (1. Basım) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Uğur Terkin, E., & Abakay, U. (2023). 12–15 yaş grubu sporcuların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 159–173.
- Üredi, I., & Üredi, L. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin öz-yeterlik inançları ve akademik başarıları arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 250–260.
- Vrugt, A., & Oort, F. J. (2008). Metacognition, achievement goals, study strategies and academic achievement: Pathways to achievement. *Metacognition and Learning*, 3(2), 123–146.
- Weiss, M. R. (2004). *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective*. Fitness Information Technology.
- Weiss, M. R., & Wiese-Bjornstal, D. M. (2019). Promoting positive youth development through physical activity. *President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest*, 10(3), 1–8.

- Wood, R., & Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*, 14(3), 361–384.
- Yardımcı, F., & Başbakkal, Z. (2011). İlköğretim öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 27(2), 19–33.
- Yavrutürk, A. R. (2025). Ergenlik döneminde sporun psikolojik gelişim üzerindeki etkileri. *Göbeklitepe Eğitim ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 59-73.
- Yetim, A. A. (2011). *Sosyoloji ve spor*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldırım, F., F., & İlhan, İ. Ö., İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301–308.
- Yılmaz, M., Gürçay, D., & Ekici, G. (2007). Akademik özyeterlik ölçeğinin türkçe’ye uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 253-259.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82–91.

EKLER

Ek 1: Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Ölçeği

Ölçeğin Adı: Ortaokul Öğrencileri İçin Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Düzeyi Değerlendirme Ölçeği

Bu ölçek, spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakter özellikleri (özgüven, disiplin, sorumluluk, liderlik, dürüstlük vb.) ile öz yeterlilik düzeylerini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırma kapsamında, öğrencilerin spor etkinliklerine katılım durumuna göre bu özellikler arasında anlamlı farklar olup olmadığı belirlenmeye çalışılacaktır

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve sizin için ne derece doğru olduğunu düşünerek yanıtlayınız.

Bu form anonim olarak doldurulacaktır. Verdiğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve istediğiniz zaman ankete katılmaktan vazgeçebilirsiniz.

Demografik Bilgiler

Uygulama Tarihi : ____ / ____ / ____

Adı Soyadı (isteğe bağlı): _____

Yaş: _____ Sınıf: _____

Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek

Spor yapıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

Yapıyorsanız hangi spor dalını yapıyorsunuz?: _____

Haftada kaç gün spor yapıyorsunuz?: ☐ 1 gün ☐ 2 gün ☐ 3 gün ve üzeri

Cevap Anahtarı:

- 1 - Kesinlikle Katılmıyorum
- 2 - Katılmıyorum
- 3 - Kararsızım
- 4 - Katılıyorum
- 5 - Kesinlikle Katılıyorum

Ek 1: Spor Karakteri ve Öz Yeterlilik Ölçeği

1. Bölüm: Spor Karakteri Ölçeği

M.No.	İfade	1	2	3	4	5
1	Grup içinde sorumluluk almaktan çekinmem.					
2	Oyun oynarken veya spor yaparken kurallara dikkat ederim.					
3	Takım arkadaşlarıma saygılı davranırım.					
4	Kazansam da kaybetsem de centilmen davranırım.					
5	Bir sorun çıktığında çözüm bulmaya çalışırım.					
6	Spor yaparken disiplinli davranırım.					
7	Grup çalışmalarında liderlik yapmayı severim.					
8	Yaptığım hatalardan ders çıkarırım.					
9	Kazanmak için hile yapmam.					
10	Spor yaparken başkalarına yardım ederim.					

2. Bölüm: Öz Yeterlilik Ölçeği (General Self-Efficacy - GSE)

M.No	İfade	1	2	3	4	5
11	Beklenmedik durumlarla baş edebilirim.					
12	Zor görevlerin üstesinden gelme konusunda kendime güvenirim.					
13	Bir sorunla karşılaştığımda çözüm yolları bulabilirim.					
14	Hedeflerime ulaşmak için gerekli becerilere sahibim.					
15	Başarılı olmak için gereken çabayı gösterebilirim.					
16	Yeni bir şey öğrendiğimde bunun üstesinden gelebilirim.					
17	Fikirlerimi ve duygularımı ifade etmekte başarılıyım.					
18	Hatalarımdan ders alıp tekrar denemeye çalışırım.					
19	Karşılaştığım zorluklar beni yıldırmaz.					
20	Okulda karşılaştığım problemleri çözebilirim.					

Ek 2: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 27.06.2025-289568

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

ETİK KURULU KARARI

Karar Tarihi
27.06.2025

Karar Sayısı
373

Oturum Sayısı
8

Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından, Bayburt Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 23.06.2025 tarihli ve E-83542712-050.99-288314 sayılı yazısı gereği, Bayburt Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, , Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden 232225036 numaralı Ahmet PEZUK'un yüksek lisans tezi olarak yürüttüğü "Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Spor Karakterleriyle Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı araştırma önerisi üniversitemiz etik kurulu tarafından incelenmiş olup, araştırma önerisinin etik ilkelere uygun olduğuna toplantıya katılan üyelerin oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof.Dr. Fatih GÜRBÜZ
Başkan

BELGENİN ASLI ELEKTRONİK İMZALIDIR

Ek 3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Sizi “Spor Karakterinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Rolü: Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaokul Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Araştırmada sizden tahminen 20 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırmada Kişisel veri toplanacağından 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacaktır. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya [REDACTED] e-posta adresi ve [REDACTED] numaralı telefondan ulaşabilirsiniz.

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Çalışmanın Konusu : Spor Karakterinin Öz Yeterlilik Üzerindeki Yordayıcı Rolü: Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaokul Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Çalışmanın Amacı : Bu çalışmanın temel amacı, spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencilerinin spor karakteri ve öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymaktır. Alt amaçlar ise; (1) spor yapan öğrencilerin karakter özelliklerinin (özgüven, disiplin, liderlik gibi) düzeyini belirlemek, (2) spor yapmayan öğrencilerin bu alanlardaki durumlarını analiz etmek, (3) öz yeterlilik düzeylerinin spora göre nasıl değiştiğini incelemek ve (4) demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet) bu ilişkiler üzerindeki etkisini değerlendirmektir. Bu bağlamda, sporun bireylerin karakter gelişimi ve öz yeterlilik algısı üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmalar (Bandura, 1997; Gould & Carson, 2002; Feltz, 1992; Short & Sullivan, 2008) bu araştırmanın teorik temelini oluşturmaktadır. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde kazanılan bu kişisel nitelikler, bireylerin hem akademik hem de sosyal başarıları açısından kritik öneme sahiptir (Eccles & Barber, 1999). Sporun bu gelişimsel katkıları sistematik biçimde değerlendirildiğinde, öğrencilerin bireysel farklarının daha iyi anlaşılması ve eğitim süreçlerine entegrasyonu mümkün olabilecektir.

Çalışma İşlemleri

Araştırmanın ilk aşamasında size anket formu verilecektir. Bu form 10 soru içermektedir.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/lar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güvence verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

Ek 3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Ahmet Pezük

İmzası:

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet PEZÜK, kamuda görev yapan bir beden eğitimi öğretmeni, eski milli voleybolcu ve 3. Kademe kıdemli voleybol antrenörüdür. Yıldız, Genç, B, Üniversite ve A Milli Takımlarda forma giymiştir. Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği mezunudur ve Gazi Üniversitesi Spor Yöneticiliği bölümünde okumuştur. A milli takım'da 80 kez Ay-Yıldızlı formayı giymiş, 2009 İzmir ve 2011 Viyana Avrupa Şampiyonası finallerinde yer almış, Avrupa Ligi'nde ikincilik ve üçüncülük dereceleri elde etmiştir. 2009 Belgrad Üniversitesinde Türkiye'yi temsil etmiş, yıldız ve genç milli takımlarla Avrupa ve Dünya Şampiyonalarında mücadele etmiştir. Avrupa Üniversiteler Şampiyonası'nda İtalya ve Hollanda'da iki kez avrupa üçüncülüğü yaşamış ve 2009 aroma all star kadrosunda yer almıştır. Kulüp kariyerinde Gümüşhane Türk Telekom ile başlayan serüvenini Çankaya Belediyesi Sk'da üç sezon sürdürmüş, ardından Galatasaray'da altı sezon boyunca Süper Lig'de oynamış, iki türkiye kupası finali ve challenge cup deneyimi yaşamıştır. Daha sonra bir sezon Arkas Spor'da şampiyonlar ligi tecrübesi kazanmış, profesyonel kariyerini Gümüşhane Torul Gençlik'te tamamlamıştır. Antrenörlük ve eğitim alanında Gazi Üniversitesi voleybol takımıyla dört Türkiye Şampiyonluğu elde etmiş, Ankara İl Milli Eğitim adına kurumlar arası Türkiye Şampiyonluğu yaşamış ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yedi yıldır beden eğitimi öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Ayrıca 3. Kademe kıdemli voleybol antrenörlük belgesine sahiptir.